RNI NO. MAHMAR/2020/84035

BAHUJAN SAURABHA

बहुजन सौरभ

मंगळवार, ०९ डिसेंबर २०२५ | वर्ष : ५ | अंक : २६० | दैनिक | किंमत : ₹५/-
Tuesday, 09 December 2025 | Year : 5 | Issue : 260 | Daily | Rate: Rs. 5/-

विधिमंडळाच्या नागपूर अधिवेशनात आज पहिल्या दिवशी परिसरात विरोधी आणि सत्ता पक्षाच्या नेत्यांचे असे झाले स्नेह मिलन

आज सकाळी नागपूरमध्ये हिवाळी अधिवेशनाला सुरुवात झाली आहे.

अधिवेशन 8 ते 14 डिसेंबरपर्यंत चालणार असून, यंदा फक्त सात दिवसांचे, म्हणजेच पारंपरिक 10-15 दिवसांच्या ऐवजी कमी कालावधीचे अधिवेशन ठेवण्यात आले आहे.

आजच्या सुरूवातीला राज्यपालांचा अभिभाषण झाला, त्यानंतर 2025-26 या आर्थिक वर्षासाठीचे पूरक वित्तीय मागण्या सादर झाल्या आहेत.

राजकीय वातावरण : तणाव आणि विरोधकांचा निषेध

या अधिवेशनात दोन्ही सभागृहांमध्ये विरोधी पक्षनेते नाही – असा इतिहासात प्रथमच उदाहरण आहे. त्यामुळे विरोधकांनी अधिसंवादावरून तीव्र आवाज उठवण्याची तयारी दर्शवली आहे. सुरूवातीच्या दिवशीच विरोधकांनी सरकारने आयोजित केलेल्या पारंपरिक चहा पार्टीवर बहिष्कार केला. हा बहिष्कार राजकीय तणाव वाढवण्याचा संकेत मानला जात आहे. विरोधकांकडून अधिवेशनाचा कालावधी खूप कमी ठेवण्यात आल्याबद्दल नाराजी व्यक्त करण्यात आली आहे.

नागपूर अधिवेशनाचा कालावधी वाढवण्याची भास्कर जाधव, पटोलेंची मागणी

नागपूर : राज्य विधिमंडळाच्या नागपूर येथे होणाऱ्या हिवाळी अधिवेशनाला आजपासून सुरुवात झाली आहे. दरम्यान, विदर्भाचे प्रश्न केंद्रस्थानी ठेवून आयोजिक केल्या जाणाऱ्या या अधिवेशनाचा कालावधी अगदीच कमी असल्याने विरोधकांनी आक्रमक भूमिका घेतली असून, अधिवेशनाचा कालावधी वाढवण्यात यावा, अशी मागणी शिवसेना ठाकरे गटाचे नेते भास्कर जाधव आणि काँग्रेसचे नेते नाना पटोले यांनी आज कामकाजाला सुरुवात झाल्यावर केली. त्यानंतर मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांनी या मागणीवर मोजक्या शब्दात प्रतिक्रिया दिली आहे. आज विधानसभेच्या कामकाजाला सुरुवात झाल्यावर शिवसेना ठाकरे गटाचे नेते आमदार भास्कर जाधव यांनी विधिमंडळाच्या अधिवेशनाच्या मर्यादित कालावधीबाबत नाराजी व्यक्त केली. ते म्हणाले की, हिवाळी अधिवेशन हे विदर्भाचे असल्याने ते विदर्भ करारानुसार व्हायला हवे, असा मुद्दा नाना पटोले यांनी उपस्थित केला आहे. त्यावर तुम्ही निर्णय देणार, हे ठीक आहे. पण तुम्ही असा संदेश पाठवला की, आम्ही तिथे या गोष्टींना परवानगी दिली होती. आम्ही तिथे आमचे मत मांडले होते. 8 डिसेंबर ते 19 डिसेंबरपर्यंत अधिवेशन व्हावे, असा आग्रह आम्ही केला होता. अधिवेशनाचा कालावधी एखादा आठवडा अधिक वाढवा, असा आग्रह आम्ही केला. निर्णय झाला हे ठीक आहे, पण तुम्ही आमच्याबद्दल संशयाचे वातावरण निर्माण करू नका, असे भास्कर जाधव म्हणाले.

तर काँग्रेसचे नेते नाना पटोले यांनीही अधिवेशनाचा कालावधी वाढवण्याची मागणी केली. ते म्हणाले की, महाराष्ट्राचे एकत्रिकरण करण्यात आल्यानंतर किमान दोन महिने हे अधिवेशन नागपूरमध्ये व्हावे, असे निश्चित झाले होते. आमचे मित्र विरोधी पक्षात असताना एक महिना अधिवेशन चालायचे. ठीक आहे. पण आज सरकार घाईघाईने पुरवणी मागण्या मांडत आहे. अध्यक्ष महाराज सरकारला एवढी घाई का आहे, असा सवाल नाना पटोले यांनी विचारला.

त्यानंतर नाना पटोले आणि भास्कर जाधवांनी अधिवेशनाचा कालावधी वाढवण्यासाठी केलेल्या मागणीला उत्तर देताना मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस म्हणाले की, नाना पटोले हे आधी पीठासीन अधिकारी होते. त्यामुळे अधिवेशनाच्या पहिल्या दिवशी आपण पुरवणी मागण्या सादर करतो, जी विधेयकं पारित करायची आहेत, त्याची ओळख पहिल्या दिवशी करून दिली जाते. तसेच अध्यादेश पहिल्या दिवशी

हे अधिवेशन नागपूर-विदर्भात होणाऱ्या विकासकामांचे वास्तविक चित्र दाखवते, कारण स्थानिक मुद्द्यांवरून सरकारवर दबाव वाढतो आणि प्रशासनालाही कामकाजाला गती द्यावी लागते. त्यामुळे नागपूर हिवाळी अधिवेशन हे केवळ विधानभवनातील चर्चापुरते मर्यादित राहत नाही; ते सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय स्तरावर राज्यकारभाराची दिशा ठरवणारे, जनतेच्या प्रश्नांना आवाज देणारे आणि शासनाला उत्तरदायी बनवणारे एक निर्णायक अधिवेशन ठरते.

– आदित्य ठाकरे

महत्त्वाच्या बातम्या

सर्वोच्च न्यायालयात सोनम वांगचुक यांच्या व्हिडिओ कॉन्फरन्सिंगवर केंद्र सरकारचा आक्षेप

नवी दिल्ली : हवामान कार्यकर्त्या सोनम वांगचुक यांनी व्हिडिओ कॉन्फरन्सिंगद्वारे सर्वोच्च न्यायालयात हजर राहण्याच्या विनंतीला केंद्र सरकारने तीव्र आक्षेप घेतला आहे. वांगचुक सध्या राष्ट्रीय सुरक्षा कायद्याअंतर्गत (NSA) जोधपूर तुरुंगात आहेत. सर्वोच्च न्यायालयाने सुनावणी 15 डिसेंबरपर्यंत तहकूब केली. हवामान कार्यकर्ते वांगचुक यांच्या पत्नी गीतेजाली जे. अँग्मो यांनी त्यांची अटक पूर्णपणे बेकायदेशीर आणि मनमानी असल्याचा आरोप करणारी याचिका दाखल केली आहे. सुनावणीदरम्यान, वरिष्ठ वकील कपिल सिब्बल यांनी न्यायालयाला सांगितले की वांगचुक तुरुंगातून व्हिडिओ कॉन्फरन्सिंगद्वारे संपर्कात राहू इच्छितात. न्यायालयाने यापूर्वी केंद्र सरकार आणि लडाख प्रशासनाला त्यांचे उत्तर दाखल करण्यासाठी वेळ दिला होता. आता, न्यायालयाने स्पष्ट केले आहे की पुढील सुनावणी 15 डिसेंबर रोजी होईल.

भाजप सरकार खोटे खटले दाखल करून शेतकऱ्यांचा आवाज दाबत आहे : केजरीवाल

नवी दिल्ली : आम आदमी पक्षाचे राष्ट्रीय संयोजक अरविंद केजरीवाल यांनी सोमवारी गुजरातमधील शेतकरी आंदोलनात सहभागी असलेल्या कुटुंबांची भेट घेतली. राजकोटमध्ये पोहोचलेल्या केजरीवाल यांनी तुरुंगातून सुटलेल्या शेतकऱ्यांशी समोरासमोर संवाद साधला, त्यांचा सन्मान केला आणि त्यांच्या संघर्षाला सलाम केला. त्यांनी आरोप केला की, भाजपशासित राज्यात, केवळ त्यांच्या हक्कांसाठी रस्त्यावर उतरलेल्या 88 शेतकऱ्यांना खोट्या प्रकरणांमध्ये अडकवून तुरुंगात पाठवण्यात आले आणि त्यांच्या कुटुंबियांना त्रास देण्यात आला. ते म्हणाले मी तुमचा धाकटा भाऊ म्हणून तुम्हाला भेटायला आलो आहे आणि मी तुम्हाला खात्री देतो की संपूर्ण आम आदमी पक्ष तुमच्या पाठीशी उभा आहे.

महाराष्ट्राच्या विधिमंडळ सभागृहात दोनदा घुमले 'वंदे मातरम' ...

नागपूर : महाराष्ट्र विधानसभेच्या हिवाळी अधिवेशनाच्या कामकाजाची सोमवारपासून सुरुवात झाली आणि या प्रारंभावेळी सभागृहात राष्ट्रभावना बघावयास मिळाली. अधिवेशनाची सुरुवात नेहमीप्रमाणे 'वंदे मारतम' आणि 'जय जय महाराष्ट्र माझा' या राज्यगीताने झाली, मात्र यंदा या सोहळ्याला विशेषत्व आले ते 'वंदे मातरम'च्या मूळ स्वरूपातील संपूर्ण गायनामुळे. विधानसभा अध्यक्ष ॲड. राहुल नार्वेकर यांनी जाहीर केले की बंकिमचंद्र चट्टोपाध्याय यांनी रचित 'वंदे मातरम' या कालजयी गीताला 150 वर्षे पूर्ण होत असल्याने सभागृहात त्याचे मूळ स्वरूपातील संपूर्ण गायन करण्यात येणार आहे. त्यांच्या या घोषणेनंतर संपूर्ण सभागृह उभे राहिले आणि मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस, उपमुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे, उपमुख्यमंत्री अजित पवार, मंत्रीमंडळातील सदस्य तसेच सर्व पक्षांचे आमदार यांनी एकसुरात 'वंदे मातरम'चे भावपूर्ण गायन केले. राष्ट्राभिमानाचा हा क्षण संपूर्ण सभागृहाने उत्साहात अनुभवला.

'वंदे मातरम'चा इतिहास भारतीय स्वातंर्त्यचळवळीशी घट्ट जोडलेला आहे. बंकिमचंद्र चट्टोपाध्याय यांच्या आनंद मठ या कादंबरीत या गीताचा पहिला उल्लेख आढळतो. 1872 ते 1875 दरम्यान या गीताची प्रारंभीची दोन कडवी लिहिली गेली, तर 1881 मध्ये ते आनंद मठचा भाग म्हणून प्रथम प्रकाशित झाले. राष्ट्रवादी चळवळींचे हे गीत पुढे स्वातंर्त्यलढ्याचे प्रतीक बनले आणि क्रांतिकारी अरविंद घोष यांनी बंकिमचंद्रांना 'राष्ट्रवादाचे ऋषि' ही उपाधी दिली.

राज्य गुजरात स्टाईल चालवले जात आहे : नाना पाटोले

नागपूर : नागपुरातील विधिमंडळ परिसरात ते बोलत होते. पाटोले म्हणाले, विधानमंडळाच्या हिवाळी अधिवेशनात विरोधकांचा आवाज पद्धतशीरपणे दाबण्याचा प्रयत्न सुरू आहे. सरकारने विधान परिषदेत विरोधी पक्षनेतेपद (एलओपी) नाकारून लोकशाहीचे चाकच काढून टाकले आहे. विरोधी पक्ष नेतेपद लोकशाहीचा एक महत्त्वाचा आधारस्तंभ आहे आणि सरकारला लाज वाटली पाहिजे. विधान परिषद अध्यक्ष सरकारचे छुप्या पद्धतीने करत आहे. ते सभागृहात विरोधी पक्षाचा आवाज नसावा या पद्धतीने काम करत आहे. विरोधी पक्षनेतेबाबत संख्येचे कोणतीही मार्गदर्शक तत्त्वे अस्तित्वात नसल्याचा दावा करून पटोले यांनी सरकारच्या विरोधी पक्षनेते पदाला रोखून ठेवण्याच्या संख्यात्मक दाव्याला फेटाळून लावले. आम्ही सत्तेत असताना, आम्ही फक्त दोन जागा असलेल्या पक्षांनाही विरोधी पक्षनेते पद दिले होते. हे सरकार नियमबाह्य तयार केले आहे, असा आरोप त्यांनी केला. सत्ताधारी आघाडीच्या नेतृत्वशैलीवर निशाणा साधत ते म्हणाले, 'मुख्यमंत्री मोदींच्या मॉडेलचे अनुसरण करून गुजरात स्टाईलने महाराष्ट्र चालवत आहेत.'

आता अधिवेशन नागपूरचे म्हटले तर नागपूरची खास ओळख असणारा '**खर्रा**'ची चिन्हे तिथे दिसणार नाही तर नवलच.

अगदी विधानभवनाच्या प्रांगणात जिथे अनेक मंत्री माध्यमांशी संवाद साधतात आणि मोठ्या मोठ्या घोषणा करताच, त्याच ठिकाणी खर्रा खाऊन लालसर झालेला परिसर अधिवेशनाची शोभा वाढवत होता. अगदी प्रवेशद्वाराजवळ असलेल्या वृक्षाभोवती असलेली हिरवळही नागपूरच्या खास लाल रंगाने रंगली होती. नागपूर अधिवेशनात नागपूरच्या खास ओळखीचे दर्शन परिसरात चर्चेचे केंद्र होते.

'एमपीएससी'ची 21 डिसेंबरची संयुक्त परीक्षा आता 4 जानेवारीला

नागपूर : नगरपालिका आणि नगर पंचायतींचे 2 आणि 20 डिसेंबरला होणाऱ्या मतदानाची मतमोजणी ही एकत्रित 21 डिसेंबरला होणार आहे. तर महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगातर्फे (एमपीएससी) महाराष्ट्र गट 'ब' अराजपत्रित सेवा संयुक्त पूर्वपरीक्षा 21 डिसेंबरला होणार होती. जिल्हा पातळीवर परीक्षेची संपूर्ण जबाबदारी ही जिल्हाधिकारी आणि महसूल विभागाकडे असते. जिल्हाधिकाऱ्यांसह महसूल विभागातील सर्व कर्मचारी हे 21 डिसेंबरला मतमोजणीत व्यस्त राहणार आहे. त्यामुळे 21 डिसेंबरची संयुक्त पूर्व परीक्षा होणार की पुन्हा पुढे ढकलली जाणार? असा संभ्रम विद्यार्थ्यांमध्ये निर्माण झाला होता. यावर आता अंतिम एमपीएससीच्या पत्राने मिळाले आहे. 21 डिसेंबरची परीक्षा पुढे ढकलली असून आता 4 जानेवारीला परीक्षा होणार आहे. महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगामार्फत दरवर्षी पोलीस उपनिरीक्षक (पीएसआय), राज्य कर निरीक्षक (एसटीआय) आणि सहायक कक्ष अधिकारी (एएसओ) यासाठी संयुक्त पूर्वपरीक्षा घेतली जाते. यंदा 674 पदांसाठी जाहिरात देण्यात आली. यामध्ये सहायक कक्ष अधिकारी 3, राज्य कर निरीक्षक 279 पदे आणि पोलीस उपनिरीक्षकाच्या 392 पदांचा समावेश आहे. सुरुवातीला संयुक्त पूर्व गट 'ब' 2025 (अराजपात्रित) परीक्षा 9 नोव्हेंबरला होणार होती.

'वंदे मातरम' वरील चर्चेदरम्यान प्रियांका गांधींनी मोदींवर साधता निशाणा

नवी दिल्ली : सध्या संसदेचे हिवाळी अधिवेशन सुरू आहे. आज संसदेत, ज्या गीताने पारतंर्त्याच्या काळात देशातील जनतेच्या मनात स्वातंर्त्याची धगधगती आग प्रज्वलित ठेवली, अशा बंकिमचंद्र चटोपाध्याय (बंकिमचंद्र चटर्जी) यांनी रचलेल्या 'वंदे मातरम' या गीतावर चर्चा पार पडली. या चर्चेत काँग्रेस नेत्या प्रियांका गांधी यांनीही भाग घेतला. दरम्यान त्यांनी पंतप्रधान मोदी आणि भाजपवर थेट निशाणा साधला. यावेळी त्यांनी पंडित नेहरू यांच्या योगदानासंदर्भात भाष्य केले. प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांच्यावर निशाणा साधतांना प्रियांका म्हणाल्या, 'पंडित जवाहरलाल नेहरू हे देशासाठी जगले आणि देशासाठीच मरण पावले. जेवढ्या दिवसांपासून मोदीजी प्रधानमंत्री आहेत, जवळपास तेवढेच दिवस नेहरू जेलमध्ये राहिले.'

नेहरुंनी इस्त्रोची निर्मिती केली नसती, तर...पंडित नेहरूंच्या योगदानासंदर्भात बोलतांना, 'जर नेहरुंनी इस्त्रोची निर्मिती केली नसती, तर आज तुम्ही चंद्र मोहिमा केल्या असत्या का? असा प्रश्न प्रियांका यांनी उपस्थित केला. तसेच, सरकारने एकदा नेहरुंवरही चर्चा करायला हवी, असे आव्हानही त्यांनी दिले. वंदे मातरमवरील चर्चेच्या माध्यमातून देशाचे लक्ष खऱ्या मुद्द्यांपासून दूर नेले जात आहे. महागाई, बेरोजगारी, महिलांवरील अत्याचाराचे गुन्हे, प्रदूषण आदी गंभीर मुद्द्यांवर चर्चा न करता सरकार छोटीशी चर्चा करून जनतेची दिशाभूल करत आहे. असा आरोपही त्यांनी यावेळी केला.

कर्मचाऱ्यांसाठीचा 8वा वेतन आयोग कधी होणार लागू ?

नवी दिल्ली : देशातील लाखो सरकारी कर्मचारी आणि निवृत्ती वेतनधारक 8व्या केंद्रीय वेतन आयोगाच्या अंमलबजावणीची आतुरतेने वाट पाहत आहेत. आता केंद्र सरकारने याबद्दल एक महत्त्वाचे अपडेट दिले आहे. अर्थ मंत्रालयाने लोकसभेत स्पष्ट केले आहे की, 8 वा वेतन आयोग नेमका कधी लागू केला जाईल, याबद्दलचा निर्णय सरकार नंतर घेईल. याशिवाय, आयोगाच्या ज्या शिफारसींना सरकार मान्यता देईल, त्यांची अंमलबजावणी करण्यासाठी आगामी अर्थसंकल्पात पुरेसा निधी उपलब्ध करून दिला जाईल, असेही मंत्रालयाने सांगितले. यापूर्वी 8 वा वेतन आयोग 1 जानेवारी 2026 पासून लागू होऊ शकतो, असे संकेत मिळत होते. मात्र, मंत्रालयाच्या ताज्या स्पष्टीकरणामुळे निश्चित तारीख पुढे ढकलली गेली आहे. धोरण स्तरावर इतर टाइमलाइनवरही चर्चा झाली आहे.

9 डिसेंबरला विधानभवनावर संविधान मार्च

नागपूरातील प्रलंबित संवैधानिक प्रकल्पांबाबत विशेष मागण्या :

नारा येथे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर पार्क, अंबाझरी स्मारक, पटवर्धन मैदानातील शताब्दी स्मारक, कामठी रोडवरील मेडिकल हॉस्पिटल-ट्रॉमा सेंटर, इंटरनॅशनल कन्व्हेन्शन सेंटरची दुरुस्ती, तसेच लष्करीबाग येथील आंबेडकरी स्मृतिस्तंभाचे पुनरुज्जीवन तातडीने करावे.

नागपूर : 'कहीं हम भूल ना जायें हमारा संविधान, हमारा स्वाभिमान' या घोषणेसह संविधान प्रचारक संघ, नागपूरतर्फे देशात पहिल्यांदाच संवैधानिक हक्क व कर्तव्यांसाठी विधानसभेवर भव्य संविधान मार्च काढण्यात येणार आहे. हा ऐतिहासिक मोर्चा मंगळवार, दिनांक 9 डिसेंबर 2025 रोजी दुपारी 12 वाजता इंदोरा मैदानातून विधानभवनाकडे निघणार आहे. भारतीय संविधान स्वीकारून 75 वर्षे पूर्ण झाल्याच्या स्मरणार्थ तसेच संविधान सभेची पहिली बैठक (9 डिसेंबर 1946) आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या 69 व्या महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त हा मार्च आयोजित करण्यात आला आहे. संविधानावर श्रद्धा असलेल्या नागरिकांनी मोठ्या संख्येने सहभाग नोंदवावा, असे आवाहन आयोजकांनी केले आहे.

मोर्च्यातून केंद्र व राज्य सरकारकडे 14 एप्रिलची राष्ट्रीय सुट्टी जाहीर करणे, वर्ग 8 पासून 'भारतीय संविधान' हा अनिवार्य विषय, संविधान टीव्ही चॅनल, संविधानावर आधारित मालिका/चित्रपट, घर-घर संविधान प्रत मोफत वाटप, शाळा-महाविद्यालयांमध्ये संविधान आधारित कार्यक्रम, अनुसूचित जाती-जमाती विशेष घटक योजनेचा निधी मूळ उद्देशासाठीच वापरणे, तसेच देशभर एकसमान शिक्षण अशा 11 महत्त्वाच्या संवैधानिक मागण्या सादर केल्या जाणार आहेत.

या ऐतिहासिक उपक्रमाचे मुख्य संयोजक वामन सोमकुंवर असून प्रा. देविदास घोडेस्वार मार्गदर्शक म्हणून कार्यरत आहेत. संविधान प्रचारक संघ व विविध सामाजिक संस्थांच्या पदाधिकाऱ्यांचा सक्रिय सहभाग असून नागरिकांमध्ये उत्साहाचे वातावरण दिसत आहे.

बहुजन सौरभ

संपादकीय

विदर्भाचा आवाज पुन्हा दाबला जातोय!

महाराष्ट्राच्या हिवाळी अधिवेशनाचा उद्देश केवळ हजेरी लावणे नव्हे, तर राज्यकारभारातील गंभीर प्रश्नांना उत्तर शोधणे हा आहे. नागपूर करारानुसार वर्षातून एकदा विधानसभा अधिवेशन नागपूरात घेऊन विदर्भाच्या समस्या आणि विकासासाठी खास वेळ, चर्चा आणि निर्णय मिळावा म्हणून ही परंपरा सुरू झाली. पण 2025 चे हिवाळी अधिवेशन केवळ 8 ते 14 डिसेंबर-अतिशय क्षुद्र सात दिवस ठेवल्याने या ऐतिहासिक कराराचा आत्माच पायदळी तुडवला गेला आहे. हिवाळी अधिवेशनाचा अल्प कालावधी नागपूर करारानुसार महाराष्ट्र विधानसभेचे हिवाळी अधिवेशन नागपुरात वर्षातून एकदा होणे बंधनकारक आहे, ज्यामुळे विदर्भाच्या समस्या सोडवण्यासाठी पुरेसा वेळ मिळेल असे अपेक्षित होते, पण 2025 चे अधिवेशन फक्त सात दिवसांचे ठेवल्याने राज्यातील गंभीर प्रश्न रखडण्याची भीती आहे. सत्ताधारी महायुती आणि विरोधी पक्ष यांच्यातील कामकाज सल्लागार समितीच्या बैठकीत हा निर्णय सर्वानुमते झाला असला तरी विदर्भातील शेतकरी संकट, भ्रष्टाचार आणि विकासकामे यांचा बेर न्याय होत आहे. हा अल्प कालावधी नागपूर कराराच्या आत्म्याला धक्का देणारा असून, राज्याच्या संतुलित विकासाला बाधा आणणारा ठरतो. सत्ताधारीची जबाबदारी टाळणारी रणनीतीसत्ताधारी महायुती सरकारने अधिवेशन आठवडाभरात संपवण्याचा निर्णय घेतला, ज्यात शनिवार-रविवारसुद्धा कामकाज ठेवले गेले, पण पुरवणी मागण्या आणि प्रश्नोत्तरांपुरते मर्यादित राहून ठोस चर्चेला वेळ नाही. निवडणूक आचारसंहिता आणि स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांचा बहाणा करून कालावधी कमी केला गेला, ज्यामुळे विदर्भाच्या ओला-दुष्काळ नुकसान भरपाई, महागाई आणि कायदा-सुव्यवस्था यांसारखे मुद्दे अल्पकालीन चर्चेपुरते राहतील. सरकारने विदर्भ हिताच्या प्रश्नांवर ठोस चर्चा होणार असा दावा केला असला तरी इतिहास सांगतो की अशा अधिवेशनांत केवळ राजकीय चकमकी होतात आणि निर्णय रखडतात. विरोधकांची नाराजी आणि अपुरा प्रतिसाद विरोधकांनी अधिवेशनाच्या अल्प कालावधीवर नाराजी व्यक्त केली असून, भ्रष्टाचार, शेतकरी संकट आणि आरक्षण मुद्यांवर सरकारला धडक देण्याची तयारी दाखवली आहे. मात्र, सत्ताधारी आणि विरोधकांमधील सर्वानुमतेमुळे वाढवण्याचा प्रस्ताव नाकारला गेला, ज्यामुळे महत्त्वाचे विधेयके किंवा शिफारशी रखडण्याची शक्यता आहे. विरोधकांना कृषी संकट, बेरोजगारी आणि महिलांवरील अत्याचार यांसारख्या राज्यव्यापी समस्या उपस्थित करण्यासाठी अवजडपणा येईल. कारण वेळेची मर्यादा ठोस उपायांपर्यंत पोहोचू शकणार नाही. सोडवणुकीचे ठोस मार्गसत्ता आणि विरोधी पक्षांनी नागपूर कराराच्या मूळ उद्देशाला प्राधान्य देऊन अधिवेशन वाढवावे आणि विदर्भासह संपूर्ण राज्याच्या प्रश्नांसाठी विशेष सत्र बोलावून सल्लागार समित्या स्थापन कराव्यात. शनिवार-रविवारचे कामकाज रद्द करून गुणवत्तापूर्ण चर्चेला प्राधान्य द्यावे, जेणेकरून शेतकऱ्यांच्या नुकसान भरपाई आणि विकास निधीवर तात्काळ निर्णय होतील. नागपूर कराराची पुनर्रचना करून हिवाळी अधिवेशनाला किमान दहा कामकाजी दिवस द्यावेत, अन्यथा विदर्भातील असंतोष आणि राज्यातील राजकीय अस्थिरता वाढेल. नागपूर कराराचा अनादर आहे, विदर्भासाठी हा करार आश्वासक मंच म्हणून होता. परंतु आज त्याचा उपयोग केवळ कर्तव्यासाठी केलेली औपचारिकता असा उरला आहे. थोडक्यात अधिवेशन होणार, पण चर्चा मात्र नाही, समस्या मांडल्या जातील, पण सोडवणूक मात्र नाही. राजकारण होईल, पण निकाल मात्र नाही. अधिवेशनाचा कालावधी कमी ठेवण्यामागे निवडणूक आचारसंहिता, स्थानिक निवडणुका आणि राजकीय गणिते यांचा बहाणा केला गेला. पण वास्तव हे आहे की सत्ताधाऱ्यांनी जबाबदारी टाळण्याची रणनीती आखली. हे अधिवेशन लोकशाही नव्हे तर राजकीय व्यवस्थापनाचा दाखला ठरत आहे. अधिवेशन आठवडाभरात आटोपण्याची तयारी, शनिवार-रविवारी कामकाजाचा दिखावा, पण पुरवणी मागण्या, प्रश्नोत्तरांपलीकडे ठोस धोरणात्मक चर्चा नाही, शेतकऱ्यांच्या भरपाईवर निर्णय नाही, ओला-दुष्काळ, महागाई, कायदा-सुव्यवस्था यांसारख्या प्रश्नांवर वेळ नाही. इतिहास सांगतो की अशा अल्पकालीन अधिवेशनांत फक्त घोषणाबाजी, वाद आणि राजकारण होते. प्रश्न मात्र टेबलवरच अडकून राहतात. विरोधकांनी अधिवेशन अल्प असल्याची टीका केली असली, तरी सल्लागार समितीत सर्वानुमते निर्णय मंजूर, अधिवेशन वाढवण्याचा प्रस्तावच न मांडणे, यामुळे सत्ताधाऱ्यांइतकीच निष्क्रियता विरोधकांवरही टिका होते. जनतेचा आवाज विधानसभेत नेण्याऐवजी दोन्ही बाजूंच्या राजकीय तंबूंमध्ये blame-game सुरूच आहे. कृषी संकट, बेरोजगारी, आरक्षण, महिला सुरक्षा हे सर्व विषय केवळ ‘प्रसिद्धीपत्रकापुरते’ मर्यादित राहतील, हे स्पष्ट आहे. विदर्भ स्वायत्ततेची मागणी ही अचानक निर्माण झालेली नाही. तिची पायाभरणीच अशी दुर्लक्षांनी झाली आहे. प्रश्न उपस्थित होतो की नागपूर अधिवेशनाचा कालावधी कमी करून विदर्भाचा आवाज दाबायचा आहे का? नागपूर करार हा केवळ कागदी करार आहे का? विदर्भ हे नेहमीच केवळ ‘राजकीय गणितातील संख्या’ राहणार आहे का? या प्रश्नांना उत्तर देण्याची जबाबदारी सत्ताधाऱ्यांचीही आणि विरोधकांचीही आहे. इच्छा असेल तर मार्ग असतो आणि राजकीय इच्छाशक्ती असेल तर उपाय त्वरित होऊ शकतात. नागपूर अधिवेशन किमान 10 कामकाज दिवसांचे करणे बंधनकारक करावे, विदर्भ विषयांसाठी विशेष सत्र व समित्या स्थापन कराव्यात, शेतकरी नुकसानभरपाई, विकास निधी, पायाभूत सुविधा यांवर तातडीने निर्णयाची बंधनकारकता ठरवावी, शनिवार-रविवारचा दिखावा न करता गुणवत्तापूर्ण चर्चा आणि निर्णयांना प्राधान्य द्यावे. नागपूर कराराचा उद्देश केवळ परंपरा नव्हे, न्याय आहे. जर अधिवेशन केवळ औपचारिकता बनले, तर विदर्भातील असंतोष वाढेल, विश्वास ढासळेल, राज्यातील राजकीय स्थैर्य धोक्यात येईल. विदर्भ शांत आहे, पण समाधानी नाही. या आवाजाकडे दुर्लक्ष करणे म्हणजे भविष्यातील संघर्षाला निमंत्रण देणे. ■ ■

विरोधी पक्ष - लोकशाहीचे सौंदर्य

संविधान शिल्पकार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी लोकशाहीत सर्वात महत्त्वाचे अंग विरोधी पक्ष आणि विरोधी पक्षनेता मानले आहे, तर पुणे बार कौन्सिलच्या ग्रंथालय उद्घाटनप्रसंगी भाषणात म्हणतात की, भारतीय लोकशाही अधिक मजबुतीसाठी विरोधी पक्ष आणि विरोधी नेता अधिक मजबूत असला पाहिजे. भारताच्या प्रधान मंत्री इतकेच महत्व विरोधी पक्षनेते यांना आहे. विरोधी पक्ष परिणामकारक आणि प्रामाणिक असेल तर सरकारलाही त्याचा धाक असतो. सरकारच्या नेत्यांचा अहंकार, त्यांचा निरंकुश आणि मनमानी कारभार नियंत्रणात राहतो. लोकशाही यशस्वीपणे चालण्यासाठी, विरोधी पक्ष कायदेशीर म्हणून ओळखला गेला पाहिजे आणि त्याला संस्थात्मक स्वरूप दिले सामान्यांचा म्हणजेच लोकशाहीचा खरा आवाज म्हणजे विरोधी पक्ष होय. लोकशाहीचा आधारस्तंभ मिडिया याला देखील विरोधी पक्षाची भूमिका पार पाडून सरकारच्या चुका सरकारच्या लक्षात आणून देणे हे त्यांचे कर्तव्य असते. गोदी मीडियाप्रमाणे लाळ घोटेपणा करणे याला मिडिया म्हणत नाहीत. विरोधी पक्षप्रमाणे मिडिया, न्यायपालिका निवडणूक आयोग आणि स्वायत्तता संस्था प्रामाणिक असतील तर लोकशाहीचे सौंदर्य सुरेख वाटते. कारण लोकशाहीमध्ये विरोधी पक्ष नेता व विरोधी पक्ष खऱ्या अर्थाने पहारेकरी म्हणून भूमिका पार पाडत असतो. हा पहारेकरी ज्या प्रमाणात सजग असेल त्या प्रमाणात लोकशाही सजग व सुदृढ बनते. सरकारवर अंकुश ठेवणे राज्यातील-समाजातील ज्वलंत प्रश्नांवर आवाज उठवणे सरकारचे अपयश जनतेसमोर आणणे. प्रशासकीय अधिकारी चुकीचे वागत असतील तर त्यांना योग्य काम करण्यास भाग पाडणे, विविध प्रश्नांवर आंदोलन करणे. हक्कभंग प्रस्ताव, स्थगन प्रस्ताव, अंतिम आठवडा प्रस्ताव, राज्यपालांच्या अभिभाषणानंतर विरोधी पक्षनेता चर्चेला सुरुवात करतो. अर्थसंकल्पावर पहिले भाषण विरोधी पक्ष नेता करत असतो. लोकसभेतील नियम 193 आणि राज्यसभेतील नियम 176 यांच्या आधारे तातडीच्या सार्वजनिक महत्त्वाच्या बाबींवर केली जाते. लक्षवेधी सूचना ही सर्वात निरुपद्रवी असते. लोकसभेतील नियम 197 आणि राज्यसभेतील नियम 180 नुसार एखादा सदस्य तातडीच्या सार्वजनिक महत्त्वाच्या बाबीकडे मंत्र्यांचे लक्ष वेधू शकतो आणि संबंधित मंत्र्याला त्यावर निवेदन द्यावे लागते. शोषित, पिडीत, वंचित आदिवासी समाजाचा आवाज विरोधी पक्ष असतो. अन्याय विरोध आवाज विरोधी पक्ष असतो. विरोधी पक्ष म्हणजे लोकशाहीचे जिवंत लक्षण असते. विरोधी पक्षामुळे लोकशाहीचे खरे सौंदर्य खुलत असते. स्वातंत्र्याला हजार वाटा असल्या तरी पारतंत्र्याला एकच वाट असते. ती सत्तेचा गैर वापर करून केव्हा हुकूमशाही होते याचे सत्तेला भान राहत नसते. सर्वांना आपल्या अधीन ठेवून लोकशाहीची गळचेपी करीत असतो. म्हणून लोकशाहीचे खरे सौंदर्य विरोधी पक्ष आहे. याचे भान राज्यकर्ते आणि मिडियाला देखील असले पाहिजे. डॉ. बाबासाहेब लोकशाही अधिक मजबुतीसाठी इशारा देतात की, देशापेक्षा कोणी मोठे नाही. एकाच पक्ष आणि नेत्याच्या हाथी दीर्घकाळ सत्ता देणे चुकीचे आहे. सत्ता बदल हा लोकशाहीला मजबूत करीत असतो. परंतु स्वातंत्र्याच्या आणि संविधानाचा अमृत महोत्सव साजरा केलेल्या भारतातील मतदार राजा संविधान साक्षर नसल्याने या की मताचा अधिकारी आणि कर्तव्य याची जाणीव नसल्यामुळे निवडणुकावरील जनतेचा विश्वास उडत चालला आहे. भाजपच्या प्रचंड विजयामुळे विरोधकांच्या अस्तित्वावरच प्रश्नचिन्ह निर्माण झाले आहे. विरोधी पक्षांना कमजोर करणे ही देशातील पहिलीच घटना नाही. भारतात लोकशाहीची पायाभरणी सुरू असताना 1952 साली देशात पहिल्यांदा झालेल्या सार्वत्रिक निवडणुकीनंतर तब्बल 17 वर्षांनी संसदेला विरोधी पक्षनेता मिळाला. इतके लोक काँग्रेसच्या प्रेमात होते. चौथ्या लोकसभेमध्ये 1969 साली राम सुभाग सिंह हे पहिले विरोधी पक्षनेते झाले. याचे कारण त्यावेळी काँग्रेसमध्ये फूट पडली होती आणि लोकसभा अध्यक्षांनी काँग्रेसच्या राम सुभाग सिंह यांना विरोधी पक्षनेता म्हणून मान्यता दिली होती. राम सुभाग सिंह 1970 पर्यंतच या पदावर राहिले. भारतात लोकशाहीची पायाभरणी सुरू असताना 1952 साली देशात पहिल्यांदा झालेल्या सार्वत्रिक निवडणुकीनंतर तब्बल 17 वर्षांनी संसदेला विरोधी पक्षनेता मिळाला. इतके लोक काँग्रेसच्या प्रेमात होते. चौथ्या लोकसभेमध्ये 1969 साली राम सुभाग सिंह हे पहिले विरोधी पक्षनेते झाले. याचे कारण त्यावेळी काँग्रेसमध्ये फूट पडली होती आणि लोकसभा अध्यक्षांनी काँग्रेसच्या राम सुभाग सिंह यांना विरोधी पक्षनेता म्हणून मान्यता दिली होती. राम सुभाग सिंह 1970 पर्यंतच या पदावर राहिले. 1979 साली जनता पार्टीचे जगजीवन राम हे पहिले बिगर काँग्रेसी नेते होते, ज्यांना विरोधी पक्षनेतेपदाचा दर्जा मिळाला.

आनंद म्हस्के
मो. 8652325032

त्यानंतर पाचव्या आणि सातव्या लोकसभेमध्येही विरोधकांकडे पक्षनेतेपद मिळविण्याइतके संख्याबळ नव्हते. पहिल्या, दुसऱ्या आणि तिसऱ्या लोकसभे दरम्यान देशात नेहरूंची लाट होती. त्यावेळी संविधान शिल्पकार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर विरोधी पक्षाचे देशाला महत्व पटवून देत होते.

राजीव गांधी, अटल बिहारी वाजपेयी, मनमोहन सिंग प्रधानमंत्री असताना अन्य देशांचे प्रमुख भारत दौऱ्यावर यायचे, तेव्हा विरोधी पक्ष नेत्याला आमंत्रण असायचे, त्यांना त्या राष्ट्र प्रमुखांची भेट घेऊ दिली जायची. कारण विरोधी पक्षनेत्याला प्रधानमंत्री इतकाच दर्जा देणे हेच भारतीय लोकशाहीचे खरे सौंदर्य आहे. परंतु भारत दौऱ्यावर आलेले रशियाचे अध्यक्ष व्लादिमीर पुतीन यांच्यासाठी राष्ट्रपती भवनात आयोजित भोजनाच्या कार्यक्रमास काँग्रेसचे खासदार शशी थरुर यांना निमंत्रण देण्यात आले. पण लोकसभा विरोधी पक्षनेते राहुल गांधी आणि राज्यसभा विरोधी पक्षनेते मलिक अर्जुन खरगे यांना मात्र निमंत्रण देणे सोडा पण भेट होऊ न देणे ही लोकशाही आहे का? 2014च्या लोकसभा निवडणुकीत काँग्रेसला केवळ 44 जागांवर विजय मिळाला. किमान 55 खासदार असते तर काँग्रेसला विरोधी पक्षनेतेपद मिळेल. संसदीय लोकशाहीमध्ये विरोधी पक्षनेत्याची भूमिका अतिशय महत्त्वाची असते. सुदृढ लोकशाहीसाठी स्थिर सरकारप्रमाणेच मजबूत विरोधी पक्षाचीही आवश्यकता असते. विरोधी पक्ष सरकारच्या कामकाजावर, धोरणांवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित करून त्यांच्या मनमानी कारभारावर नियंत्रण ठेवू शकतो. संसदेमध्ये विरोधकांचा आवाज क्षीण असेल तर सरकार मनमानी पद्धतीने कायदे बनवू शकते.

विरोध पक्ष मजबूत नसेल तर सभागृहात कोणत्याही विषयावर सखोल चर्चाही होऊ शकत नाही. [illegible] चे प्रमुख, माहिती आयोगाचे प्रमुख, सर्वोच्च न्यायालयाचे न्यायाधीश आणि अन्य घटनात्मक पदावरील व्यक्तींच्या नियुक्तीमध्ये विरोधी पक्षनेत्याचीही भूमिका असते. अशा परिस्थितीत विरोधी पक्षनेता नसेल किंवा सरकारने उदारभावाने तो नेमला तर फरक पडतोच. कारण घटनात्मक पद्धतीने पदावर आलेल्या व्यक्तीचा जो आब असतो, तो सरकारच्या कृपादृष्टीने पद मिळालेल्या व्यक्तीचा नसतो.’ सध्याचा गोदी मिडिया, न्यायपालिक, निवडणूक आयोग, [illegible] यांच्या सरकार धार्जिण कारभार जनतेच्या लक्षात येत आहे. म्हणून संविधान शिल्पकार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी विरोधी पक्षनेत्याकडे काही जबाबदाऱ्या सोपविल्या असून संसदमध्ये कोणताही विधेयक बिल मंजूर होण्यास विरोधी पक्ष याची संमती असावी लागते. सध्या देशावर वाढत असलेले कर्ज, बढती महागाई, बेकारी, बेरोजगारी, पर्यावरणाचा ढासळत असलेला समतोल आणि डॉलरच्या किंमतीत रुपया 90.20 ही कधी नव्हे ते होणारे अवमूल्यन आणि परराष्ट्र धोरण याचा विचार करता विरोधी पक्षांना सरकारला कोंडीत पकडण्याची हिवाळी अधिवेशनात संधी आहे. नितीश कुमार, चंद्राबाबू नेहमीच आपल्या राज्याची सत्ता टिकवण्यात धन्यता मानत असल्याने काँग्रेसची सत्ता मिळविण्याची हवा काढली जात आहे. काँग्रेसने देखील या पूर्वी तेच केले होते.

सध्याच्या राजकारणात विकासाच्या मुद्याला बगल देत सत्ताधारी आणि विरोधाक यांचा संसद मधील डीबेट म्हणजे तुम्ही वासरू मारले, आम्ही गाय मारली, अशीच चर्चा सुरू असते. यात मिडिया देखील सत्ताधारी यांना प्रश्न विचाराचे सोडून विरोधकांना प्रश्न करीत आहेत. ही लोकशाहीची थट्टा सुरू आहे. संविधान बदलण्याची भाषा ही बहुजन विरोध अभिजन असली तरी संविधान इतके सक्षम आहे की कोणीही कोंबड झाकले तरी सत्याची आणि न्यायची पाहट ही होणारच! ■ ■

डॉ. बाबासाहेबांचे संविधान आणि आम्ही

सहा डिसेंबर! भारतीय राज्यघटनेचे शिल्पकार विश्वरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर याच दिवशी आपल्याला सोडून गेले. या दिवसाला महापरिनिर्वाण दिन असे म्हटले जाते. जी व्यक्ती सामान्य माणूस म्हणून जन्माला आली आणि आपल्या अलौकिक आणि असामान्य कार्याने महामानव म्हणून जगप्रसिद्ध झाली; त्या बाबासाहेबांचे या देशावर अनंत उपकार आहे. डॉ. बाबासाहेबांनी आपल्या आयुष्यामध्ये विविध विषयांवर कार्य केलेले आहे. त्यांच्या आयुष्यातील प्रत्येक क्षण हा सामान्य लोकांच्या कल्याणासाठी खर्ची पडलेला आहे. डॉ. बाबासाहेबांनी त्यांच्या जीवनात केलेल्या अनेक कार्यापैकी भारतीय संविधानाची निर्मिती हे अनमोल असे कार्य आहे. भारताच्या इतिहासात सुवर्णाक्षराने नोंदले गेलेले हे कार्य आणि इतिहास आहे. मसुदा समितीचे अध्यक्ष म्हणून डॉ. बाबासाहेबांवर संविधान निर्मितीची जबाबदारी सोपविल्यानंतर त्यांच्यासोबत आणखी सहा व्यक्ती सदस्य म्हणून या समितीमध्ये होते. परंतु प्रत्येक जण आपल्या वेगवेगळ्या वैयक्तिक कारणामुळे संविधान निर्मितीमध्ये आपला वेळ, बुद्धी, कौशल्य देऊ शकले नाही. परिणामी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना आपला पूर्णवेळ संविधानाकरीता द्यावा लागला. त्यांच्या अफाट बुद्धिमत्तेमधून या देशाच्या संविधानाची निर्मिती झाली आणि त्याच संविधानातून भारतामध्ये लोकशाहीची मूल्ये प्रस्थापित झाली. त्यामुळे या लेखात आपण फक्त संविधान या एकाच विषयावर चर्चा करू या! संविधानाच्या कायदेविषयक बाबींमध्ये न जाता फक्त देशातील सध्याची संविधानाची परिस्थिती, संविधानाविषयी जागृती, संविधानाविषयी प्रेम, संविधानाविषयी विरोध, संविधानाची गरज या विषयावर आपण लक्ष देण्याची गरज आहे. संविधानाने देशातील प्रत्येक नागरिकाला अनेक हक्क आणि अधिकार दिलेले आहेत. स्वातंत्र्यापूर्वी आपल्याला संवैधानिक कायद्याऐवजी धर्माच्या कायद्यानुसार चालावे लागत होते. परंतु संविधानाच्या निर्मितीनंतर सर्वांसाठी समान कायदे आले. आठ हजार कोटींच्या 28 मजली घरात राहणारा अंबानी असो की गाव खेड्यात झोपडीत राहणारा आमचा शेतकरी, शेतमजूर असो, सर्वांना पाच वर्षातून एकदा तरी मतदानाच्या माध्यमातून डॉ. बाबासाहेबांनी एका समान पातळीवर आणले. संविधानाने दिलेला हा सर्वात अनमोल अधिकार आहे. यामुळे आपण आपल्या आवडीच्या व्यक्तीला निवडून देऊन सरकार सुद्धा बनवू शकतो.

प्रेमकुमार बोके
9527912706

त्यामुळे मताचे आणि मतदानाचे महत्त्व प्रत्येकाने गांभीर्याने घेतले पाहिजे. तसेच संविधानातून अनेक गोष्टी देशाला मिळालेल्या आहेत. संविधानामुळे बऱ्याच प्रमाणात धर्माच्या नियमांच्या जाचातून माणूस मुक्त झालेला आहे आणि संविधानाच्या कायद्यानुसार त्याला मुक्त, स्वतंत्र वागणूक मिळत आहे. त्यामुळे संविधानाविषयी जागृती, संविधानाची गरज, संविधानाविषयी प्रेम जनमानसात निर्माण करण्याची गरज आहे. कारण सध्या संविधानाविषयी देशात विरोधाभासी वातावरण निर्माण करण्याचे प्रयत्न सुरू आहेत. काही लोक जाहीरपणे संविधान बदलण्याची भाषा करीत आहे तर काही

ठिकाणी खुलेआम संविधानाचा अपमान सुरू आहे. अशावेळी भारतीय संविधान हे आम्हा प्रत्येक भारतीयांकरिता किती अमूल्य आहे. याचे महत्त्व लोकांना समजून सांगण्यासाठी जनतेचे प्रबोधन करणे ही सध्याची देशासमोरची मोठी जबाबदारी आहे. डॉ. आंबेडकरांनी संविधानाच्या माध्यमातून देशातील प्रत्येक नागरिकाच्या जीवनात अमुलाग्र बदल घडवून आणलेला आहे. त्यामुळे संविधानाचे संरक्षण आणि संवर्धन करणे ही प्रत्येक भारतीयाची जबाबदारी आहे. संविधान हा देशाचा सर्वोच्च असा पवित्र ग्रंथ आहे. हा ग्रंथ कोणत्याही एका धर्माला झुकते माप देत नाही. सर्व धर्माच्या लोकांसाठी या संविधानामध्ये समान कायदे आहेत. त्यामुळे भारतात पाकिस्तानसारखी धर्माच्या आधारावर सरकारे स्थापन न होता ती लोकशाहीच्या आधारावर स्थापन होतात. हीच खरी डॉ. बाबासाहेबांच्या संविधानाची ताकद आहे. परंतु ही ताकद खिळखिळी करून त्या ठिकाणी धर्माचे प्राबल्य असलेली सत्ता स्थापन करण्याचे मनसुबे काही लोकांनी आखलेले आहेत. त्यासाठी संविधानावर प्रेम करणाऱ्या प्रत्येक नागरिकाने जागृत राहून संविधानाच्या बाबतीत चुकीची विधाने करणाऱ्या लोकांपासून सावध असले पाहिजे. कोणत्याही धर्मांध वृत्तीच्या जाळ्यात न अडकता संविधानच या देशाला एकसंघ ठेवू शकते ही गोष्ट लक्षात घेऊन प्रत्येकाने संविधानाचा जागर केला पाहिजे. व्यक्तीपूजक न बनता विचारपूजक झाले पाहिजे. तीच खरी महापरिनिर्वाण दिनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना आदरांजली ठरेल. ■ ■

वाचकांचे विचारपिठ

बहुजन सौरभ

मानव जातीला दिशादर्शक

बहुजन सौरभमध्ये प्रकाशित झालेला ‘भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना जगभरातून अभिवादन’ हा संपादकीय लेख डॉ. आंबेडकरांच्या कार्याची व्यापकता आणि जागतिक परिणामकारकता अधोरेखित करणारा प्रभावी लेख आहे. त्यांच्या जीवनातील प्रमुख स्मृतिदिनांचा उल्लेख करून लेख डॉ. आंबेडकरांच्या विचारांचे सतत स्मरण का आवश्यक आहे, हे सांगतो. समानता, मानवमुक्ती, बंधुता, संविधानवाद आणि वैज्ञानिक दृष्टिकोन या मूल्यांना जगभर आज ज्या प्रमाणात महत्त्व प्राप्त झाले आहे, ते डॉ. आंबेडकरांच्या द्रष्ट्या विचारांमुळेच, असा स्पष्ट संदेश लेख देतो. आंबेडकरांचे कार्य हे केवळ एका समाजापुरते नसून संपूर्ण मानवजातीला दिशा देणारे आहे. ही भूमिका लेख प्रभावीपणे मांडतो. शिक्षण, स्त्री-मुक्ती, आर्थिक न्याय, सामाजिक समता आणि बौद्ध धम्माच्या नव्या [illegible] मधून त्यांनी घडवलेला आधुनिक मार्ग आजही जगाला प्रेरणा देतो, हे लेखाचे केंद्रस्थानी आहे. भावनिकता आणि बौद्धिकता यांचा संतुलित समन्वय असल्याने हा संपादकीय लेख वाचकांचे चिंतन प्रगल्भ करण्याचे काम करतो. थोडक्यात, हा लेख डॉ. आंबेडकरांना वंदन करण्याबरोबरच त्यांच्या विचारांचे वर्तमानकाळातील महत्त्व अधोरेखित करणारा मार्गदर्शक आणि प्रबोधनात्मक असा संपादकीय ठरतो. संपादकांचे अभिनंदन करतो. ■ ■

अनिल वैद्य
माजी न्यायाधीश

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा बुद्धमय भारत देश

सम्राट अशोक विजयादशमीच्या महान पर्वावर 14 ऑक्टोबर 1956 ला नाग लोकांच्या नागभूमीत नागपूरच्या दीक्षाभूमीवर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी महाकारुणीक सम्यक सम्बुद्धाच्या कल्याणकारी धम्म शंखाचा निनाद केला. आवाज भारताच्या सीमे पलिकडे जगाच्या कानाकोपऱ्यात पोहोचला. जग अचंबित झाले. सात लक्ष लोकांचा बुद्ध धम्म प्रवेशाचा प्रयोग न भूतो न भविष्यती नागपूरच्या दीक्षाभूमीवर घडला. जगाच्या इतिहासात हा क्षण सुवर्ण अक्षराने कोरला गेला 2500 वर्षा नंतर जगाच्या इतिहासात नवा इतिहास घडला. जगाने याची दखल घेतली. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या धम्मचक्र प्रवर्तनाच्या मुळाशी प्रातिनिधिक स्वरूपात महाडचा सत्याग्रह, नाशिकचा सत्याग्रह मनुस्मृती दहन, गोलमेज परिषदा, ब्रिटिश कमिशनापुढे साक्ष, पुणे प्याक्ट, येवलेची शपथ, हिंदू कोडबिलातून देशात घडलेल्या विषसमतेच्या घटना, हिंदू कोड बिले सरकारन पास न केल्याने महिलाच्या अधिकारासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा कायदेमंत्री पदाचा त्याग आहे. या घटनांनी देशात अधिकाराची अस्तित्वाच्या रक्षणाची बिजे पेरली. या घटनाद्वारा अवैज्ञानिक, अव्यवहारी, अमानवीय विलासात रमलेल्या हिंदू धर्माच्या हजारो वर्षांच्या जोखंडातून, गुलामीतून, अत्याचारातून डॉ. बाबासाहेबांनी दलित, उपेक्षित, असहाय, अस्पृश्य, बहिष्कृत, गुलाम, कुत्र्या, मांजराहून नीच मानला गेलेला संपूर्ण भारतीय समाज तसेच संपूर्ण महिला समाज मुक्त केला. आकाशाला गवसनी घातली. मागास, इतर मागासवर्गीय, मुलनिवासी, रानावनातील माणसाला माणूस होऊन जगण्याची संधी मिळवून दिली. त्या संधीचे एका पिढीत समाजाने जीवनाचे सोने केले. ‘हम भी कुछ कम

नहीं’ अशी डोळे दिपवणारी प्रगती केली. स्वबळावर आपली अस्मिता निर्माण केली. हिंदू धर्माचे थोतांड उघडे पडले. सोंग दडलेले राहत नाही. हिंदू धर्माने सूर्योदय होऊ नये म्हणून सूर्य झाकून ठेवला. जे शक्य नाही. प्रज्ञा सूर्य, प्रकांड विद्वान, विद्वानांचा विद्वान डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना ओळखण्यात हिंदू पंडित, पुढारी, पुरोहित, शंकराचार्य कथावाचक ढेपाळले, असमर्थ ठरले. कारण हिंदू धर्मात वास्तवतेशी त्यांचाही परिचय कधी झाला नाही. त्यांनी करून घेतला नाही. धर्मांधतेच्या बंदिस्त चक्रावा बाहेर निघण्याचा त्यांनी कधी प्रयत्न केला नाही.

विद्या व्यासंग

प्रा. भाऊ वासनिक
मो. 9423606064

कल्पना करुणा सागर धर्म तो जो वास्तवाचे, सत्याचे धडे देतो. माणूस घडवतो, दुःखी जनांना जगणे शिकवतो. हिंदू धर्मात अनेकांच्या पिढ्या बर्बाद झाल्या, बर्बाद होत आहेत. हिंदू धर्म सत्याचा परिचय होऊ देत नाही. हिंदू धर्मात माणसे घडवण्याचा इतिहास नाही. उलट माणसाला सत्यापासून दूर करण्याच्या युक्त्याचे हिंदू धर्म समर्थन करतो. हिंदू धर्म बुद्धी भ्रष्ट करण्याचे, दुःखाचे स्रोत झाले. महाकारुणिक तथागत बुद्धाची करुणा लाभल्याने, चक्रवर्ती मौर्य सम्राट बिंबिसारानंतर प्रियदर्शी सम्राट अशोकाने, तसेच विद्वान राजा मिलिंदाने जनतेच्या कल्याणासाठी राज्य केले. अनेक देशांच्या राजांनी आपले राज्य बौद्धधर्मीय केले. कनिष्क (मध्य-पश्चिम आशिया), हर्षवर्धन (गांधार), अंसुवर्मा (नेपाळ), स्त्रॉंग-त्संग-गम-पो (तिबेट), लिंग सम्राट ऊ-ती (चीन), वांग-किएन (कोरिया), शोतोकू (जापान) धम्भचेती (वर्मा). सम्राट दुठ्ठगामणी (श्रीलंका), महान पराक्रम बाहू (श्रीलंका), सम्राट कुबिले खान) (बौद्ध पठाण) (धुमंतु कबिला), श्री सूर्यवंशराम (थायलंड), जयवर्मा सप्तम (कंबोज), फान्यून (कंबोज) इंद्र वर्मा द्वितीय (वियतनाम) श्री विजयनाग (सुमात्रा) यांनी आपापले राज्य बौद्धराष्ट्र केले. राजकुमार सिद्धार्थ गौतमाने दुःख अनुभवला. त्याचा शोध घेण्यासाठी 6 वर्षे रानावनात तपश्चर्या केली. त्यांना सत्याचे ज्ञान समाधीने झाले. त्यांनी विश्वाच्या दुःखाचे सत्य शोधले. सम्यक सम्बुद्ध झाले. सत्य, विज्ञान व बुद्धाचा शोध आहे. बुद्ध महामुनी, महाकारुणीक झाले. स्वबळावर ज्ञानाच्या उच्चतम शिखरावर पोहोचले. बुद्ध धम्माच्या उदयाचा संबंध चार आर्य सत्य, प्राणी जीवनाचे संरक्षण, जगण्याचा मध्यम मार्ग तोच अष्टांग मार्ग, अहिंसा, निसर्गाच्या पावित्र्याशी आहे. बुद्ध तत्त्वज्ञान मानव कल्याणाचा परिपोष करतो. प्रज्ञा, शील, करुणा धम्माचे मूलभूत तत्वज्ञान असून मानव केंद्रित आहे. समता, स्वातंत्र्य, बंधुत्व, मैत्रीला धम्माचे भक्कम पाठबळ आहे. बुद्धधम्म विज्ञान, व्यवहार, प्रामाणिकता यातून जीवनाच्या वास्तविकतेचे दर्शन घडवून सत्य जाणून घेण्यास, निष्कलंक जीवन जगण्यास, परिवर्तन स्वीकारण्यास शिकवतो. बुद्ध स्वयंप्रेरीत करतो. स्वावलंबी करतो. बुद्धाने जगण्याचा महामंत्र ‘अत्त, दिप भव’ जगाला दिला. क्रमशः ■ ■

इंडिगो एअरलाईन्स क्राइसिस

गेल्या दोन तीन दिवसात इंडिगोने देशांतर्गत आणि आंतरराष्ट्रीय 500 विमाने रद्द केली आहेत. मुंबई, बेंगलोर, पुणे, नागपूर, दिल्ली अशा अनेक ठिकाणी प्रवाशांचे हाल सुरु आहेत. कितीतरी विमाने 12 तास वगैरे उशीरा धावत आहेत. हे का झाले यामागे अर्थातच एक कारण नाही.

वक्तशीर इंडिगो :- 2022 मधल्या एका सर्वेक्षणानुसार इंडिगो ही अचूक वेळ पाळणारी जगातली 15व्या क्रमांकांची एअरलाईन होती. तिचा ‘ऑन टाईम परफॉर्मन्स’ 83.51 टक्के इतका चांगला होता. इंडिगो ही एअरलाईन 2005 मध्ये राहुल भाटिया आणि राकेश गंगवाल यांनी भारतात स्थापन केली. 2005 मध्ये कंपनीने ए-320 या एअरबस घेतल्या. 2007 पासून कंपनीचा विस्तार सुरु झाला आणि 2009 मध्ये 1 कोटी, 2012 मध्ये एकूण 5 कोटी प्रवाशांनी यातून प्रवास केला. 2023 मध्ये एका वर्षात 10 कोटी प्रवाशांनी ने-आण करणारी ही जगातली पहिली एअरलाईन होती. 2010 मध्ये इंडिगोने एअरइंडियाला मागे टाकले. 2011 पासून आंतरराष्ट्रीय उड्डाणे सुरु केली. 2025 मध्ये इंडिगोचा मार्केट शेअर 65 टक्के होता.

डॉ. सुनिल भगत
मो. 94230 64391

स्वस्त आणि मस्त :- 2005 ते 2025 च्या दरम्यान स्वस्तात चांगली सेवा देणारी; वेळेवर धावणारी; एअरबस 320 या एकाच मॉडेलवर विसंबल्याने मेंटेनन्स, प्रशिक्षण आणि ऑपरेशन्स कॉस्ट कमी असलेली; दिवसाला 137 ठिकाणी 2700 विमाने पोचवणारी; जमिनीवरचा वेळ कमी आणि जास्तीत जास्त काळ हवेत प्रवास अशी सेवा देणारी; एअरक्राफ्ट विकत घेऊन नंतर लिजिंग कंपनीला विकून परत भाड्याने घेतल्याने डोक्यावर कर्ज कमी असणारी; 2024मध्ये एका स्वीडिश कंपनीबरोबर पाणी वाचवणारे नॉझल्स विकत घेऊन पाण्याचा वापर 98 टक्क्यांनी कमी करणारी कंपनी असा इंडिगोचा लौकिक होता.

इंडिगो सुरक्षा धोरण 2025 :- 2025 मध्ये मात्र या सगळ्याला अनेक कारणांनी खीळ बसली. एक तर DGCA (Directorate General of Civil Aviation) नं. या एअरलाईनच्या सुरक्षा व्यवस्थेबद्दलचे 23 मुद्दे ऑडिटमध्ये उपस्थित केले. तसेच पायलट्सना प्रशिक्षण देण्यासाठी वापरलेले फ्लाईट सिम्युलेटर्स क्वालिफाईड नसल्याचा मुद्दा उपस्थित केला.

पायलट्सनी किती वेळ विमान चालवायचे, त्यांना किती वेळ विश्रांती कंपलसरी आहे याचे नियम FDTL (Flight Duty Time Limitiations) नं. नुकतेच बदलले. उदाहरणार्थ, पायलट्सना आठवड्याला एकसलग 48 तास (सलग 8 तास सहा दिवस) झोप आवश्यक आहे; रात्रीची विमानसेवेची व्याख्या 12 ते 6 (आधी ती 12 ते 5 होती) होणे (इंडिगोची अनेक विमाने रात्री लँड होतात, ती संख्या घटली); आधी रात्री सहा लँडिंग्जना असणारी परवानगी दोनवर येणे आणि दोन सलग रात्रींपेक्षा जास्त पायलटसना नाईट ड्युटीची परवानगी नाकारणे. हे नियम आल्यानंतर पायलटस आणि इतर कर्मचाऱ्यांची संख्या वाढवणे गरजेचे होते. त्याचे व्यवस्थापन कंपनीने केले नाही, किंवा केलेले पुरेसे नव्हते. एमिरेटस एअरलाईन्सच्या नोकरीच्या मुलाखतींना इंडिगोचे कर्मचारी 3, 4 डिसेंबरला गेल्याने स्टाफची संख्या कमी पडली असेही एक कारण सांगितले जाते.

इंडिगोचे ग्राहक वाढल्याने आणि त्यांना सेवा तितक्या योग्य प्रमाणात पुरवता न आल्याने ग्राहकांच्या तक्रारी वाढल्या. इंधनाच्या वाढलेल्या किंमती आणि कर यातून प्रॉफिट मार्जिन्स आणि पर्यायाने गुणवत्ता खालावत गेली. विस्तारा, अकासा या एअरलाईन्सशी स्पर्धा सुरु झाली. एअरबस ए320 चे सॉफ्टवेअर अपडेट सोपे नाही आणि इंडिगोकडे याचीच सर्व विमाने आहेत. हिवाळ्यात धुकं, हवामान याचा परिणाम होतोच. ते एक कारण आहे. जास्त विमाने आणि त्यांचे मार्ग यांचे व्यवस्थापन करताना स्टाफ रिलोकेट करण्याची प्रक्रिया गुंतागुंतीची होते. ते कंपनीला नीट जमले नाही. थोडक्यात कोणत्याही एका कारणाने इंडिगोची ही समस्या उद्भवलेली नाही. त्यामागे अनेक आणि विविध कारणे आहेत. ■ ■

डॉ. बाबासाहेबांच्या महापरिनिर्वाण दिनी आदरांजली

या फेसबुकवरील पोस्टमध्ये मांडलेली मते अत्यंत गोंधळलेली आहेत. दुसरे म्हणजे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या भाषणाचा आणि भूमिकेचा, त्याच वेळी डाव्या विचारांच्या लोकांच्या वर्तमान (1935, 1956, 1964 नव्हे) भूमिकेचा विपर्यास केलेला आहे. डाव्या विचारांच्या लोकांच्या अनेक मर्यादा आहेत, असे आपण मान्य करू या. ते उच्च जाती गटातील होते आणि आहेत. ते आर्थिकतेला आजही विचारांचा मुख्य पाया मानतात, वगैरे मान्य करू या. मात्र, डाव्या विचारांच्या लोकांनीच दलित अत्याचाराविरोधात रस्त्यावर लढण्याची आणि तत्त्वज्ञानाच्या पातळीवर वैचारिक भूमिका विकसित करण्यात योगदान दिले, हे नाकारले जाऊ शकत नाही. भारताप्रमाणे कधी काळी युरोपमध्ये कॅगोट किंवा ॲगोट या लोकांसोबत जातीय भेदभाव केला जात होता. हे कॅगोट किंवा ॲगोट लोक गोऱ्या कातडीचेच होते. या कॅगोट लोकांना इतर सर्वसाधारण गोरे लोक भारताप्रमाणे अमानवी वागणूक देत होते. त्यांना इतर गोऱ्यांनी समाजातून बहिष्कृत केले होते. कॅगोट नावाची जात मातीत गाडून युरोपीयन लोकांनी एकसंध समाज निर्माण केला आणि संपूर्ण जगावर राज्य केले. याच कधी काळी जाती पाळणाऱ्या लोकांनी भारतात येऊन ब्राह्मणांसह सर्व भारतीयांना कुत्र्याच्या दर्जाचा सामाजिक दर्जा दिला आणि 150 वर्षे राज्य केले. तरीही ब्राह्मण फुशारक्या मारत असतात. तर युरोपने जात नावाच्या गोष्टीचे कसे निर्मूलन केले, याचा अभ्यास आंबेडकरवादी दलित आणि सर्वणांनी केला पाहिजे. तो अभ्यास झाला नाही, ही वस्तुस्थिती आहे. जातीअंताचे आणखी एक उदाहरण देतो. जपानमध्ये भारताप्रमाणेच चातुर्वर्ण्यव्यवस्था आहे. त्यापैकी आपल्या शूद्र (ओबीसी) या चौथ्या वर्गाप्रमाणे जपानमधील उच्च जातीय लोक जपानचा मूळ धर्म शिंटो धर्मात बराकुमीन लोकांबाबत अस्पृश्यता पाळत होते. बराकुमीन चौथ्या सर्वांत निम्न वर्णातील लोक आहेत. जपानी लोकांनी बौद्ध धम्म स्वीकारल्यानंतरही बराकुमीन यांच्याबाबत अस्पृश्यता पाळत होते. आताही काही प्रमाणात बराकुमीन लोकांशी जातीय भेदभाव केला जातो. अस्पृश्यतेविरोधात बराकुमीन लोकांच्या जशा स्वतंत्र चळवळी आहेत, त्याप्रमाणे जपानी कम्युनिस्ट पार्टीअंतर्गत बराकुमीन संघटना असून त्या संघटना जातीविरोधी संघर्ष करतात. बराकुमीन लोकांच्या भेदभावाविरोधात सामुराई या झेन वर्णाच्या लोकांनी आघाडी उघडून बराकुमीनांच्या चळवळीला सहकार्य केले. आपल्याकडे महात्मा जोतीराव फुले, शाहु महाराज, कर्मवीर शिंदे यांच्याप्रमाणे त्यांनी मदत केली आहे. कोरियातही गोरसूचाए लोकांसोबत अस्पृश्यता पाळली जात होती. आज ती नष्ट झाली आहे. (याबाबत जिज्ञासूंनी सविस्तर विवेचन 'नवयान : विषयमताअंताचा लढा, (2012, ले. मिलिंद कीर्ती) वाचावे.) न्या. चंद्रचूड आणि न्या. भूषण गवई यांच्याबाबत काय लिहावे? आजकाल न्या. गवई बौद्ध धम्म आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्याशी नाते जोडण्याचा प्रयत्न करीत आहेत. ओबीसी जातींसाठी स्थापन करण्यात आलेल्या न्या. रोहिणी आयोगाच्या शिफारसी न्या. चंद्रचूड आणि न्या. गवई यांनी अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातींना लागू केल्या. त्यांची हिंमत ओबीसींना रोहिणी आयोग लागू करण्याची झाली नाही. देशाच्या मुख्य न्यायमूर्तींला जोडा मारणाऱ्या उच्चजातीच्या तिवारी विरोधात कारवाई न करणारे न्या. गवई बौद्ध आणि इतर वंचित घटकांना मानभावी सल्ले देत आहे. हे एवढे कोडगे आहेत, त्यांना त्याबद्दल जराही लाज वाटत नाही. ■ ■

मिलिंद कीर्ती
मो. 9405325048

मराठा आरक्षण

गरीब मराठ्यांना गंडविण्याचे कारस्थान!

महाराष्ट्र सरकारने मराठा समाजाला शिक्षण व नोकरीत 16 टक्के आरक्षण देण्याचा घेतलेला निर्णय सर्वोच्च न्यायालयाने रद्द केला आहे. हा निर्णय सुरुवातीपासूनच राजकीय हेतूने आणि मतबँक डोळ्यासमोर ठेवून घेतला गेला होता यात शंका नाही. 2014 साली लोकसभा निवडणुकीच्या आधी काँग्रेस सरकारने 'जाट' समाजाला ओबीसी यादीत समाविष्ट केले होते, परंतु 2015 मध्ये सर्वोच्च न्यायालयाने तो निर्णय रद्द केला. अशाच पद्धतीने महाराष्ट्रातील सत्ताधारी वर्गानेही मराठा समाजासमोर आरक्षणाचे गाजर ठेवून त्यांच्या आंदोलनाचा राजकीय फायदा करून घेण्याचा प्रयत्न केला.

मराठा मागास आहेत का?

इतिहास पाहिला तर शासन आयोगांनी वारंवार स्पष्ट केले की मराठा समाज हा मागास नाही :

1955 : काका कालेलकर आयोगाने मराठ्यांना शासनकर्ती जमात म्हणून नोंदवले.

1964 : देशमुख समितीने 'मराठा मागास नाहीत' असा निष्कर्ष दिला.

1967 : मागास जातींच्या यादीत फक्त कुणबी समाविष्ट झाले, मराठा नव्हते.

1979 : मंडल आयोगाने मराठा समाज पुढारलेला असल्याचे नमूद केले.

1980 : मराठ्यांना कुणबीसोबत जोडण्याचा राज्य सरकारचा प्रस्ताव समितीने नाकारला.

2008 : राज्य ओबीसी आयोगाने मराठे मागास नसल्याचे स्पष्ट सांगितले.

2013 : सरकारने पुनर्विलोकनाची विनंती केली; आयोगाने ती 'बेकायदेशीर' ठरवली.

2014 : नारायण राणे समितीने फक्त आरक्षणासाठी मराठ्यांना 'मागास' घोषित केले. यानंतर सरकारने अध्यादेश, कायदे, मोर्चे काढून वारंवार प्रयत्न केले; पण सर्वोच्च न्यायालयाने 2021 मध्ये हा कायदा रद्दबातल ठरवला. न्यायालयाने स्पष्ट केले की नव्या घटनादुरुस्तीनंतर कोणत्याही समाजाला मागास घोषित करण्याचा अधिकार फक्त राष्ट्रपतींकडे आहे.

आंदोलनाचा राजकीय वापर : 2016 मधील कोपर्डी प्रकरणानंतर उभ्या राहिलेल्या आंदोलनाचा उपयोग काही नेत्यांनी 'एक मराठा लाख मराठा' या घोषणेखाली आरक्षण मिळविण्यासाठी केला. संविधान व न्यायालयाच्या निषेधार्थ काढलेल्या मोर्च्यांचा दबावही सरकारच्या निर्णयांवर स्पष्टपणे दिसून आला. ओबीसींच्या मुळावर गदा : आरक्षणाची रचना तीन विभागांत आहे – SC, ST आणि OBC. मराठे SC वा ST मध्ये बसू शकत नाहीत; उरते ती OBC यादी. मराठे तिकडे गेले तर विद्यमान ओबीसींवर मोठा अन्याय होईल. कारण आरक्षणाची मर्यादा 50 टक्के आहे आणि मराठ्यांना देण्यात आलेली टक्केवारी विद्यमान ओबीसींच्या हक्कावरच येईल. त्यामुळे ओबीसी नेत्यांनी वेळीच जागे होण्याची गरज आहे.

खरी समस्या कुठे? : सामाजिकरित्या पुढारलेल्या मराठा समाजाला आरक्षणाची गरज नाही. गरज आहे ती गरीब मराठ्यांच्या आर्थिक प्रश्नांची सोडवणूक करण्याची. खाजगीकरणामुळे सरकारी नोकऱ्याच कमी होत असतांना आरक्षणाचे महत्त्व झपाट्याने कमी होत आहे. गरीब मराठ्यांचे हाल हे आर्थिक विषमतेमुळे आहेत; आरक्षणाने ती विषमता दूर होणार नाही. सामाजिकदृष्ट्या बहिष्कृत राहिलेल्या SC, ST व OBC यांना मुख्य प्रवाहात आणण्यासाठी संविधानाने आरक्षणाची तरतूद केली. त्यावरच मराठा समाजाचा हक्क सांगणे हे सरळसरळ अन्याय्य आहे. आज आव्हान हे आहे की सामाजिक विषमतेवर मात केल्याशिवाय आर्थिक समतेचा लढा जिंकता येणार नाही.

स्वतःला श्रेष्ठ मानणारा, दलितांवर अत्याचार करणारा जात्यंध मराठा समाज सामाजिक समतेसाठी तयार होईल का? सुज्ञ मराठ्यांनी या प्रश्नाचा गांभीर्याने विचार करून प्रस्थापित सत्ताधाऱ्यांच्या कारस्थानांना बळी न पडता भांडवलशाही धोरणांविरुद्ध लढा उभारण्याची आज नितांत गरज आहे. नाहीतर राजकारणी वर्ग आरक्षणाचे गाजर दाखवून मराठा समाजाचा वापर करत राहील... ■ ■

मिलिंद भवार
मो. 9833830029

हौसला

अनंतायन

ॲड. अनंत खेळकर
मो. 9370061677

कधीकधी काही व्यक्ती आपली तुलना ईतरांशी करतात. आपल्या सोबत राहिलेल्या आणि एकेकाळी आपल्याच बरोबरीची असणारी व्यक्ती जेव्हा प्रगती करते मोठा आलिशान बंगला बांधते , त्यावेळी तुलना करणाऱ्याला वाटते आपले घर का मोठे नाही ? पण खरे सांगायचे तर घराचा आकार किती मोठा आहे त्यापेक्षा मनाचा आकार किती मोठा आहे हा विचार महत्वाचा आहे. घर मोठे असो किंवा लहान सर्वात आधी घरात सुख आहे किंवा नाही हे पहावे. ज्या घरात सुख असते ज्या घरातील सर्व परिवार गुण्यागोविंदाने आनंदात राहतो. सर्वजण एकमेकांसाठी जगतात. ते घर सर्वार्थाने मोठे असते. सुख, शांती, समाधान नसेल तर ते घर म्हणजे केवळ एक विटासिमेंटचा मोठा ढिगारा आहे. ज्याप्रमाणे माणूस आयुष्यभर भाकरीच्या मागे धावतो. पण ह्या भाकरीला खरा स्वाद तेव्हाच येतो जेव्हा सर्व परिवार एकत्रीतपणे आपुलकीच्या नात्याने राहतो. नाहीतर खाल्लेल्या भाकरीने पोटाची खळगी भरल्या जाते पण अपेक्षित स्वाद मात्र लागत नाही. म्हणून तुलना न करता स्वत: प्रगतीचे मार्ग शोधायचा प्रयत्न करावा. घर छोटे असले तरी स्वतःला कमी लेखायचे नसते. तुलनाच करीत बसले तर ऊद्या समजा मोठे घर बांधले पण परवा तुमच्या घरापेक्षाही कुणी मोठे घर बांधले तर पुन्हा पुन्हा निराश होत राहण्यातच आयुष्य वाया घालवायचे काय ? म्हणून एक खुणगाठ मनाशी पक्की बांधावी की, ईच्छा ही नेहमी चंचल असते पण मनात असे धैर्य ठेवायचे की, ईच्छा असुनही सर्वकाही एका क्षणात कायमचे दुर सारता यायला हवे. म्हणजे मनाला यातना होणार नाहीत. कारण मन हे असे ईच्छापात्र आहे की, ते कधीही पुर्णपणे भरल्या जात नाही. वेगवेगळ्या ईच्छा मनात सतत जन्म घेत असतात. पण त्या पुर्ण करण्याची योग्यता आणि क्षमता जर स्वतःत नसेल तर अशा ईच्छा म्हणजे केवळ एक मृगजळ असते. पण ज्यांच्या अंगी क्षमता असुनही यश मिळत नसेल तर त्यांनी हा विचार करावा की,

` कभी ना कहे की, दिन अपने खराब है ,
समझ लो कि हम, कांटों से घिरे गुलाब हैं,
रखो हौसला, वो मंजर भी आएगा,
प्यासे के पास, चलकर समंदर भी आएगा,
थककर ना बैठ, ऐ मंजिल के मुसाफिर,
मंजिल भी आएगी और जीने का
मज़ा भी आएगा.` ■ ■

महाउपासक जपानी चित्रकार

सारनाथच्या मूलगंध कुटी विहाराच्या भिंतीवर बुद्धांची अप्रतिम, मनमोहक चित्रे काढणारा 'उगवत्या सूर्याचा देश' अर्थात जपानचा चित्रकार कोसेत्सुनोसू यांचे काळाच्या ओघात विस्मरण झाले. मात्र त्यांनी 93 वर्षांपूर्वी काढलेली चित्रे पाहण्यासाठी जगभरातील बुद्धप्रेमी आजही सारनाथला गर्दी करतात. कोसेत्सुनोसू यांच्या जन्माचे हे 140 वे वर्ष त्यानिमित्ताने...

धम्मचक्र प्रवर्तनाची पवित्र मंगल ज्योत दाखविणाऱ्या महाकारुणिक बुद्धाला वंदन करण्यासाठी जगातील प्रत्येक मानवप्राणी सारनाथच्या दर्शनासाठी मोठ्या श्रद्धाभावाने येतो. बुद्धांचे दर्शन करणारा उपासक स्वतःला धन्य समजतो. बुद्धकालीन कलेचा विकास आपल्याला अजिंठ्याच्या चित्रकलेत दिसतो. इतिहासाच्या पानावर फक्त लिखित साहित्य पहावयास मिळते. मात्र कलेद्वारे राष्ट्र इतिहासाचे सजीव चित्रे आपल्याला सारनाथच्या मूलगंध कुटी विहारात पहावयास मिळतात. भिंतीवर कोरलेले बुद्धांचे नयनमनोहर अद्भुत कलासौंदर्य पाहून उपासक भारावून जातात.

बुद्धांनी आपला पहिला उपदेश सारनाथच्या मृगदाय वनातील मूलगंध कुटी विहारात दिला होता. त्याच ठिकाणी आधुनिक मूलगंध कुटी विहार अनागारिक धम्मपाल यांनी 1931 साली उभारला. विहार लवकरच जगभर प्रसिद्धीस आले ते भिंतीवर कोरलेल्या बुद्ध दर्शनामुळे. तथागतांची ही सुंदर, मनमोहक चित्रे कुणी काढली असावी बरे? असा प्रश्न विहारात प्रवेश करताना उपासकांना पडतो. हे ऐतिहासिक अन् अजरामर कार्य 93 वर्षांपूर्वी 1932 ते 1936च्या काळात महाउपासक जपानी कलाकार कोसेत्सुनोसू यांनी केले. कोसेत्सुनोसू यांचा जन्म जपान देशात 1885 साली झाला. त्यांनी भारताला भेट दिली त्यावेळी त्यांना कुठल्याही भारतीय भाषेचा गंध नव्हता. तरीही ते भारतीय नागरिकांशी मोठ्या प्रेमाने, सौजन्याने सुसंवाद साधायचे. चित्रकलेकडे त्यांचा विलक्षण ओढा होता. चित्रकलेचे धडे त्यांनी गुरुदेव रवींद्रनाथ टागोर यांच्या सहकार्याने शांती निकेतनला घेतले. 1918 साली त्यांनी अजिंठा लेण्याला भेट दिली. जपान सरकारने त्यांची सारनाथच्या मूलगंध कुटी विहारात बुद्धाची चित्रे रेखाटण्यासाठी निवड केली. त्यावेळी त्यांच्या डोळ्यात आनंदाश्रू आले. त्यावेळी ते मोठ्या अभिमानाने म्हणाले, 'मी पौर्वात्य देशामधून या कमळ फुलांच्या पवित्र भारतभूमीवर बुद्धांच्या चरणी श्रद्धासुमने अर्पण करण्यासाठी जात आहे. या सुवर्ण क्षणासाठी मी अनेक वर्षांपासून वाट पहात होतो. जपानी कलेचा प्राण भारतासारखा नसेल, मात्र कलेचा संगम घडवून आणणे हे माझे काम आहे.' ते पुढे म्हणाले, काही दिवसांपूर्वी मला रवींद्रनाथ टागोरांच्या शांती निकेतनला भेट देण्याचा योग आला. त्या ऋषितुल्य कवीचे मार्गदर्शन लाभले. त्यांनी मला विशेषत्वाने बौद्ध धर्माद्वारे जपानी आणि भारतीय कलांचा संगम करण्यासाठी मौलिक सूचना केल्या. मी म्हणालो, 'गुरुदेव! हे काम या अल्पशा काळात आणि तेही माझ्या कमकुवत कौशल्याने करण्यासारखे नाही.' यावर ते म्हणाले, 'या कामी माझी बुद्धांबद्दलची अलोट श्रद्धा, भक्ती तुला निश्चितच मदत करेल.' त्यांचा उपदेश ग्रहण करून या कल्पनेला मूर्तरूप देण्याचा प्रयत्न केला.

मूलगंध कुटी विहारात प्रवेश करताच एक भली मोठी घंटा नजरेस पडते. ही ब्रांझ धातूची घंटा जपानी बौद्धांनी विहार निर्मितीच्यावेळी दान दिली. या घंटेच्या मंजुळ, नादमधुर सुराने संपूर्ण वातावरण धम्ममय झाल्यासारखे भासते. ही घंटा आज भारत-जपान मैत्रीची दृढ प्रतीक बनली आहे.

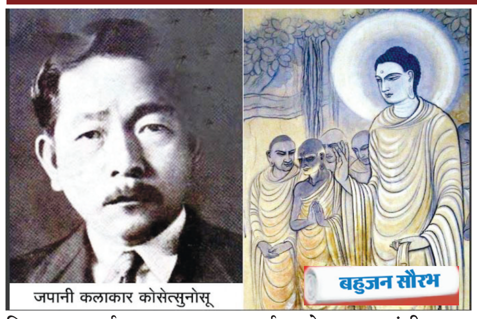
जपानी कलाकार कोसेत्सुनोसू

विहाराच्या गर्भगृहात धम्मचक्र प्रवर्तन मुद्रेत तथागतांची भव्य प्रतिमा पहावयास मिळते. याच विहाराच्या भिंतीवर जागोजागी बुद्ध जीवनातील महत्त्वाचे प्रसंग कोरले आहेत. भिंतीवर बुद्धांची छायाचित्रे रेखाटण्याचे काम सुरुवातीला बंगाल शाळेचे प्रसिद्ध चित्रकार नंदलाल बोस यांना देण्यात आले होते. परंतु बोस हे बौद्ध अनुयायी नसल्यामुळे ते काम कोसेत्सुनोसू यांचेकडे सुपूर्द करण्यात आले. जपानी सरकार, महाबोधी सभेच्या विनंतीला मान देऊन त्यांनी अविश्रांत परिश्रम घेऊन बुद्धांची अद्भुत चित्रे साकारली. तथागतांचे महापरिनिर्वाण, देवदत्त अजातशत्रूचा संवाद, चांडाळ कन्या भिक्खू आनंदाला पाणी देताना, अंगुलिमालाला भगवंताचा उपदेश, रोगग्रस्त भिक्खूंची सेवा करताना बुद्ध, शाक्य - कोलिय यांना उपदेश, भिक्खूसंघासह तथागतांचे कपिलवस्तूला आगमन, राजा बिंबिसाराचा उपदेश, आलारकालामशी बुद्धांचा सुसंवाद, पंचवग्गीय भिक्खूंना बुद्धांचा उपदेश, सुजाताचे खीर दान, जेतवन विहारासाठी अनाथपिंडिकाचे दृश्य, मारविजय, सिद्धार्थ जम्बू वृक्षाखाली ध्यानमग्न, महाराजा शुद्धोदन नांगर चालवताना, महामायेचे स्वप्न, सिद्धार्थाचा जन्म, ऋषिगण सिद्धार्थाला न्याहाळताना आणि सिद्धार्थाचा गृहत्याग (महाभिनिष्क्रमण) दाखविला आहे.

कोसेत्सुनोसू यांची इतिहासकारांनी विशेष दखल घेतली नाही. त्यांच्या जीवनकार्याबद्दल विस्तृत माहिती उपलब्ध नाही. मुकूल डे यांच्या 'अतिथी' नावाच्या पुस्तकात जपानी कलाकारांबद्दल माहिती सापडते. डे यांनी 1927 ते 1989 पर्यंत डायरी लिहिली. त्यात कोसेत्सुनोसू आणि त्याचा मदतनीस यांच्याबद्दल संक्षिप्त माहिती सापडते. यात एका छायाचित्रात कोसेत्सुनोसू यांना शासकीय कला विद्यालयामध्ये पुष्पहार घातलेल्या अवस्थेत दाखविले आहे. त्यांच्यासोबत बंगाली कादंबरीकार शरदचंद्र चट्टोपाध्याय, बीना डे, मुकूल डे सह अनेक जपानी स्त्रिया आणि पाहुणे दिसतात. हे छायाचित्र बहुतेक 1936 सालचे असावे.

मिलिंद मानकर
मो. 8177866397

कोत्सेसुनोसू 'बुद्धकथा' या प्रसिद्ध ग्रंथाचे लेखक, विचारवंत आणि सारनाथचे पहिले लोकसभा संसदपटू रघुनाथ सिंह यांच्या संपर्कात आले होते. सिंह यांनी आपल्या 'बुद्धकथा' ग्रंथाच्या मनोगतात प्रामाणिकपणे नमूद केले की, 'मी त्या बुद्धभक्त चित्रकाराला सारनाथच्या हिरवळीवर चित्रकारी करताना वर्षभर पाहात आलो आहे. तो अजिंठ्याला भेट द्यायचा आणि चित्राची हुबेहूब प्रतिकृती साकारायचा. तिथल्याच वेशभूषेच्या आधारावर त्या महान कलाकाराने मोठ्या एकाग्रतेने, भक्तिभावाने बुद्धांचे जीवनचरित्र मूलगंध कुटीच्या भिंतीवर जीव ओतून साक्षात जिवंत केले. सिंह पुढे म्हणतात, 'काही दिवस जपान सरकारने त्याला आर्थिक मदत पाठवली. वेळ जास्त खर्च होत असल्यामुळे आर्थिक मदत बंद झाली. तरीही हार न मानता तो रात्री-बेरात्री चित्र काढून सारनाथच्या परिसरात विकायचा. त्यापासून जी काही मिळकत व्हायची त्यावर उदरनिर्वाह करून त्याने आपल्या महान कार्याला पूर्णविराम दिला. या पृथ्वीतलावर आज त्या अद्वितीय बुद्धभक्त कलाकारासारखे किती श्रद्धाळू आहेत? हाच मनुष्य आपल्या मागे युगानुयुगे मानवाला प्रेरणा देत राहील.'

1973 साली कोसेत्सुनोसू या महान कलाकाराने आपल्या नश्वर देहाचा त्याग केला. हळुवारपणे त्यांचे प्राणपाखरू अनंताच्या प्रवासाला कायमचे निघून गेले. मृत्यूपूर्वी त्यांनी अखिल बौद्ध जगताला प्रेरणादायी संदेश दिला, ते आपल्या संदेशात म्हणाले, 'सारनाथचा प्रभाव माझ्या मनावर कायमचा पडला. भगवंताच्या मुखमंडलाकडे पाहण्याची इच्छा व्हायची. भिंतीवरील चित्रे पुनपुन्हा पाहूनही मन भरत नसे. 25 वर्षांपासून पाहात आलो आहे. जेव्हा जातो तेव्हा तेव्हा एक वेळा अवश्य चित्रांना पाहतो, स्पर्श करून हृदयाशी कवटाळतो. सदासर्वदा नवीन भावना जन्म घेते. नवी प्रेरणा मिळते.' हाच आदर्श समोर ठेवून प्रत्येक बौद्ध अनुयायाने आयुष्यात एकदा तरी मूलगंध कुटी विहाराला भेट दिली पाहिजे, ही त्यांना वाहिलेली खरी श्रद्धांजली ठरेल. 140 व्या जन्मदिनानिमित्त त्यांच्या पावन स्मृतीला विनम्र अभिवादन. मानाचा मुजरा. ■ ■

निवडणूकीतून सत्ता, त्यासाठी राजकारण

मागील दहा, पंधरा वर्षाच्या निवडणुकी संदर्भात नजर टाकली असता आपल्याला जाणवेल की, नेमका एखादा माणूस हा याच पक्षाचा निष्ठावंत आहे असे सांगणे कठीण झाले आहे. अनेक पक्षाची गटबंधन झालेली आपल्याला जाणवेल, त्यामुळे कार्यकर्त्यांना अपेक्षित असणाऱ्या सत्तेत पोहचणे कठीण होत जाते. त्यामुळे अनेक पक्षाची कार्यकर्ते नाराज असल्याचे जाणवते. त्यातून पक्ष फुटतो. अलीकडे प्रत्येकाला सत्तेच वेड लागलेल आहे. सत्तेसाठी, नीती, अनिती, पैसा, जात, धर्म, जे, जे ज्या, ज्या ठिकाणी वापरावे लागते ते, ते वापरतांना आपण बारीक नजर टाकली असता जाणवेल. कारण अलीकडे काही आमदार, खासदार, मंत्री यांच्या झालेल्या भरमसाठ संपत्ती वाढीवरून आपल्याला दिसेल. निवडणूक आयोगाने घालून दिलेल्या खर्चाच्या मर्यादाचे पण उल्लंघण होत असल्याचे जाणवेल. एखाद्या कोणत्याही मोठ्या नेत्यांनी सभा घेतली की, कितीतरी लाखो रुपये खर्च होतात. त्यात पोस्टर्स, बॅनर, कटआउट, कार्यकर्त्यांचा खर्च, जेवण, चिकन, मटण, दारू, ढोल, तासे, हिरो, हिरोईन, गाड्या याचा लेखाजोखा पाहिला तर सामान्य उमेदवार कधीही निवडणूक लढून जिंकून येऊ शकत नाही. ताकत, कोणत्या पक्षाची जास्त आहे. हे सांगणे जरा अलीकडे खूपच कठीण आहे. कितीही राजकीय विश्लेषक असला तरी अलीकडे झालेले कार्यकर्त्यांच्या फेरबदलामुळे नेमके सांगणे कठीण जाते. तरीही काही जातीची, धर्माची आणि त्याची वैयक्तिक कामगिरी पाहून समीकरण मांडत असतात. ती वास्तव नसते, केवळ आभास असतो. जर देशात कोणत्याही पक्षाची खूप मोठी ताकत असेल तर युती, किंवा गटबंधन करून निवडणूक लढण्याची गरज काय? याचा अर्थ असा की पाहिजे त्या प्रमाणात देशात तुमच्या पक्षाची ताकत नाही असे होते आणि युती आणि गठबंधन करून त्यानी मान्य केलेले आहे. ही वस्तुस्थिती असतांना सर्व सामान्य माणसे याची सत्ता आहे. त्याची सत्ता आहे असे म्हणतात. भारतात लोकशाही असल्यामुळे भारतात लोकांचे सरकार आहे. पक्षाचे नाही. कोणत्याही पक्षाचा व्यक्ती हा पक्षासाठी काम करतो तर मग त्यांना लोकांना, मतदारांना मत मागण्याची गरज काय? तुम्ही केलेली पक्ष नोंदणी जास्त असेल तर सहज तुमची सत्ता राहील पण तसे होत नाही. तुम्हाला लोकांना मते मागावी लागतात, त्यासाठी लोकांकडे जावे लागते. त्याला विनवणी करावी लागते. तेव्हा निवडून येता म्हणजे जनता सार्वभोम आहे. हे आम्ही लक्षात ठेवले पाहिजे. भारतात अनेक राज्य आहेत. वेगवेगळ्या राज्यात वेगवेगळ्या पक्षाची सरकार आहे. कोणत्याही एका पक्षाला स्पष्ट बहुमत नाही. गठबंधनमुळे जास्त जागा निवडून येतात. गटबंधन नसले तर फार कमी जागेवर निवडून येतील हे मात्र नक्की, एकाच पक्षातील लोकांचे एकमेकांसोबत पटत नाही. त्यामुळे काहींना नाईलाजाने गठबंधन करावे लागते. अलीकडील बातम्या पहा इकडून, तिकडे तर तिकडून इकडे यांनी, त्यानी प्रवेश केल्याचे आपल्याला दिसेल. भारतात काँग्रेस पक्ष खूप मोठा होता. त्यातून हळूहळू काही बाहेर पडले, काही इतर पक्षात गेले तर काहींनी फुटून पक्ष निर्माण केला मग त्यात शरद पवार यांचा राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष असेल, या ममता बॅनर्जीचा पक्ष असेल, पुढे शरद पवार यांच्या पक्षातून फुटून अजित दादा पवार बाहेर पडले, तसे बाळासाहेब ठाकरे यांचा पक्ष मजबूत असतांना काही कारणाने वाद होऊन राजसाहेब ठाकरे बाहेर पडले. त्यांनी आपला पक्ष स्थापन केला, बाळासाहेब ठाकरे यांच्या निधनानंतर काही वर्षात उद्धव साहेब ठाकरे यांच्या पक्षातून फुटून एकनाथ शिंदे साहेब बाहेर पडले. अलीकडे कोर्टात केसेस चालू आहे. अनेक पक्षात तू, तू, मे, मे चालू आहे. हे सारे सत्तेसाठी चालू आहे. या सर्व बाबी लक्षात घेतल्या तर प्रत्येकाला सत्ता हवी आहे. पक्ष, ध्येय, धोरण, निष्ठा, प्रेम, आदर या साऱ्या बाबी तात्पुरत्या स्वरूपाच्या आपल्याला दिसेल. या साऱ्या बाबीचा विचार केला असता सामान्य कार्यकर्त्यांनी, मग तो कोणत्याही पक्षाचा असो, जातीचा, धर्माचा असो, त्यांनी एक भारतीय म्हणून निवडणूकीत भाग घेत असतांना प्रामुख्याने लोक हितासाठी लक्ष केंद्रित केले पाहिजे. म्हणजे लोकांच्या आवश्यक गरजा काय? त्याची पूर्तता करण्यासाठी खरेच आपला, पक्ष, नेता कार्यरत आहे कां? याचा चिकित्सकपणे विचार केला पाहिजे. त्याच्याकडे बेकायदेशीर संपत्ती तर नाही ना? त्याच्या संपत्तीत भरमसाठ वाढ झाली असेल तर ती कशी? काय झाली? याची चिकित्सा केली पाहिजे आणि त्यातून सत्य बाहेर काढले पाहिजे. तो कार्यकर्ता! तो भारतीय समाज डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना अपेक्षित होता. कोणत्याही नेत्याच्या चरणी आपले सर्वस्व अर्पण करू नका की, ज्यामुळे तो तुमचे जगणे मुश्किल करतील. स्वातंत्र्य, समता, बंधूभाव आणि समान न्याय, यावर आधारित भारतीय संविधान आहे. म्हणजे तुमची नजर ही आपल्याला मिळालेल्या स्वातंत्र्याला धक्का लागणार नाही याकडे असली पाहिजे. देशात समता कशी निर्माण करता येईल यासाठी तुम्ही झटले पाहिजे. देशात बंधूभाव कायम कसा राहील यासाठी तुम्ही झटले पाहिजे आणि समान न्याय देण्याची भूमिका तुमची असली पाहिजे. अशा भारतीय समाजाची निर्मिती करणे प्रत्येकाची जबाबदारी आहे. शिका, संघर्ष करा आणि संघटित व्हा, हा संदेश डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी संपूर्ण भारतीय समाज बांधवाना दिला होता. यामुळे तुमच्याकडे चिकित्सक पण येईल आणि तुम्ही कोणाच्याही भूलथापाचे बळी ठरणार नाही. ही अपेक्षा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची भारतीय समाजाकडून होती. पाणी, अन्न, वस्त्र आणि निवारा या माणसाच्या आवश्यक गरजा आहे. त्याची पूर्तता करण्यासाठी रोजगार आवश्यक आहे. म्हणून शिक्षण महत्वपूर्ण आहे. शिक्षणातून खरे आणि खोटे आम्हाला समजून घेता आले पाहिजे. केवळ डिग्री घेणे म्हणजे शिक्षण नव्हे! शासन, प्रशासन, नेमके काय करते. यावर नजर ठेवणारे शिक्षण हवे. संविधानाने दिलेल्या अधिकार हक्क आणि कर्तव्य समजून घेणारे आणि शासन, प्रशासन कडून त्याची अंमलबजावणी करवून घेणारे शिक्षण हवे. आज सरकारी शाळा जास्तीत, जास्त बंद होण्याच्या मार्गावर आहे की जिथे वयाच्या सहा ते चवदा वर्षापर्यंत मोफत शिक्षण देण्याचे प्रावधान संविधानमध्ये आहे. सत्तेत असणारी कोणत्या लोकांकडे लक्ष देत आहे. याचीही चिकित्सा करण्याची जबाबदारी आपली आहे. कोणाच्या संपत्तीत वाढ होत आहे. कोण बँकेतील कर्ज काढून डुबवत आहे. कोणाच्या संपत्तीत भरमसाठ वाढ झाली. कंत्राटी पद्धत जोमाने वाढत जात आहे. लोक इव्हीएम बंद करा, बॅलेट पेपर वर मतदान घ्या अशी मागणी करत आहे. एका, एका घरक्रमांकवर शंभर, शंभर मतदार नोंदणी केली जात आहे. कोणी केली याची शहानिशा करा अशीही मागणी होत आहे. लोकांना खरे तर शांती हवी आहे. त्यासाठी रोजगार, दवाखाने, विज, पाणी, अन्न, वस्त्र, निवारा, संतुलित पर्यावरण, याची गरज आहे. यासाठी सत्तेत जाणाऱ्या माणसाने खऱ्या अर्थाने लक्ष देण्याची गरज आहे. त्यासाठी राजकारण आहे. निवडणुकीतून सत्ता मिळवायची आहे. ती सत्ता मिळवीत असतांना, जात, पात, धर्म, पंथ बाजूला ठेवावे लागेल. एक भारतीय सुजाण नागरिक, प्रतिनिधी म्हणून सत्तेत जावे लागेल. मग तो कोणत्याही पक्षाचा असो, असे झाले तर लोकांना समान न्याय मिळेल. अशी अपेक्षा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची होती. भारतीय समाज त्या दृष्टीने कसा विचार करतात यावर यश आणि अपयश अवलंबून आहे. 'निवडणुकीतून सत्ता, त्यासाठी राजकारण' असावे. पण ते जनकल्याणाचे असावे. ■ ■

अविनाश टिपले
मो.9970917389

अपुर्ण राहिलेल्या जीवनकार्याबद्दल महामानव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची खंत

31 जुलै 1956 रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे 26, अलिपूर रोड, दिल्ली येथे असतांना त्यांची प्रकृती खालावल्या सारखी वाटत असल्याने, त्यांचे सहकारी तथा स्वीय सचिव नानक चंदजी रत्तू यांनी, दिर्घ काळापासून मनांत घोळत असलेला प्रश्न धाडस करून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना विचारला की, सर, अलीकडे आपण एवढे दुःखी आणि खिन्न का दिसता ? अधूनमधून डोळ्यातून पाणी का गाळता ? असे विचारताच काही वेळाने डॉ. बाबासाहेबांचा गळा भावनेने भरून आला व त्यांनी मौन सोडले आणि हाच संदेश येथील दुःखी, कष्टी, पददलितांना आणि देशवासीयांना शेवटचा संदेश ठरला. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणाले मला कशाचा त्रास होत आहे आणि कशाने दुःख होत आहे हे तुम्हा लोकांना माहीत नाही. माझी पहिली खंत ही आहे की, मी माझे जीवनकार्य पुर्ण करू शकलेलो नाही. माझे लोक इतर समाजांशी बरोबरीपुर्वक राजकीय सत्तेचे वाटेकरी होऊन सत्ताधारी वर्ग बनलेले पाहण्याची माझी इच्छा होती. मी आता जवळपास अपंग झालो असून आजारपणामुळे आडवा पडलो आहे. जे काही मी मिळवू शकलो त्याचा फायदा मुठभर सुशिक्षितांनी घेतला आहे पण, त्यांचे विश्वासघातकी वागणे आणि दलित शोषितांबद्दलची त्यांची अनास्था पाहिल्यावर ते फारच नालयक निघाले असेच म्हणावे लागते. ते माझ्या कल्पनाशक्तीच्या पलीकडे गेले आहेत. ते फक्त स्वतःसाठी आणि त्यांच्या व्यक्तिगत फायद्यासाठीच जगतात. त्यांच्या पैकी एकही जण सामाजिक कार्य करायला तयार नसतो. ते आत्मघाताच्या वाटेने निघाले आहेत. मला आता माझे लक्ष खेड्यातल्या हजारो-लाखो निरक्षर लोकांकडे वळवायचे होते. ते अजूनही हालअपेष्टा भोगत आहेत. त्यांची आर्थिक परिस्थिती मुळीच बदललेली नाही. पण आता आयुष्य फार थोडे शिल्लक राहिले आहे... मला असेही वाटले होते की, माझी सगळी पुस्तके माझ्या हयातीतच प्रकाशित व्हावीत. बुद्ध अँन्ड कार्ल मार्क्स, रेव्होलेशन अँन्ड काऊंटर रेव्होलेशन इन अन्शियन्ट इंडिया आणि रिडल्स ऑफ हिंदूइझम ही माझी यादगार पुस्तके प्रकाशित करण्यात मी असमर्थ व असहाय ठरत आहे ही नुसती कल्पना सुद्धा मला भयंकर क्लेशदायक होते. कारण मी मेल्यावर दुसरे कोणीच ही पुस्तके प्रकाशित करू शकणार नाही. कोणीतरी पददलित वर्गामधून माझ्या हयातीतच पुढे येईल आणि माझ्या पश्चात ही चळवळ पुढे चालवण्याची अवघड जबाबदारी पत्करील अशीही माझी अपेक्षा होती. पण, हे आव्हान पेलू शकेल असा कोणीच माझ्या डोळ्यांपुढे येत नाही. माझा ज्या सहकाऱ्याबद्धल ते ही चळवळ चालवतील असा विश्वास आणि भरवसा होता ते आज नेतृत्वासाठी आणि सत्तेसाठी एकमेकांत भांडत आहेत. त्यांच्या शिरावर येऊ घातलेली जबाबदारी किती मोठी आहे हे त्यांच्या ध्यानीमनीही असल्याचे दिसत नाही. हा देश आणि येथील लोक ह्यांची मला आणखी काळ सेवा करण्याची संधीही मला हवी होती. ज्या देशातील लोक एवढे जातिग्रस्त आणि पुर्वग्रहपीडित आहेत तेथे जन्माला येणे हे पातक आहे. विद्यमान चौकटीत या देशाच्या कारभारात आपला रस टिकवून ठेवणे अत्यंत अवघड होऊन बसले आहे, कारण प्रधानमंत्र्याच्या मताशी न जुळणारे दुसरे कोणतेच मत ऐकूनही घेण्याची येथील लोकांची तयारी नाही. 'किती गाळात चाललाय हा देश!' असे उद्गारताच डॉ. बाबासाहेबांच्या गालांवरून अश्रू ओघळत होते.. ■ ■

रतन तायडे
94201 25761

प्रज्ञासूर्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा पुतळा श्रमजीवी नगर

प्रज्ञासूर्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा पुतळा श्रमजीवी नगर, शिवलाल उके श्रमजीवी नगर, यांनी 2019 मध्ये हा पुर्णाकृती पुतळा सारीपुत्त बुद्ध विहारास दान दिला. विहाराचे प्रांगणात पुतळा स्थापित केला. विपश्यना केन्द्र असल्याने उपासक, उपासिका मोठ्या संख्येने सहभागी असतात. भंते नदमाला (ब्रम्हदेश) यांचे मोठे योगदान असून श्रमजीवी नगर सोसायटीने जागा उपलब्ध करुन दिली. शिवलाल उके व जिवनतारे यांनी माहिती दिली आहे.

संवाद मित्र, डी.आर. कांबळे
मो. 8600924170

एमपीएससी वनसेवा 2024 मुलाखतीसाठी बार्टीतर्फे आर्थिक सहाय्य योजना जाहीर

नागपूर : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी), पुणे तर्फे महाराष्ट्रातील अनुसूचित जाती प्रवर्गातील उमेदवारांसाठी आर्थिक सहाय्य योजना जाहीर करण्यात आली आहे. महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या वनसेवा मुख्य परीक्षा 2024 मध्ये उत्तीर्ण होऊन मुलाखतीस पात्र ठरलेल्या उमेदवारांना या योजनेअंतर्गत एकरकमी रु. 10,000/- इतके अर्थसहाय्य दिले जाणार आहे.या योजनेचा लाभ घेण्यासाठी उमेदवार महाराष्ट्र राज्यातील व अनुसूचित जातीचा असावा. उमेदवार दि. 29/10/2025 रोजी जाहिर झालेल्या 053/2025 च्या महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग महाराष्ट्र वनसेवा मुख्य परीक्षा 2024 उत्तीर्ण असावा.

अर्जाची संपुर्ण प्रक्रिया पूर्णपणे ऑनलाईन असून अर्ज करण्यासाठी https://forms.gle/dXymdaFbZtZzsRbp6 या लिंकवर फॉर्म आणि आवश्यक माहिती उपलब्ध करुन देण्यात आली आहे. आवश्यक कागदपत्रांसह अर्ज 13 डिसेंबर 2025 रोजी संध्याकाळी 5.00 वाजेपर्यंत भरण्याची मुदत देण्यात आलेली आहे. एकाच विद्यार्थ्याने वेगवेगळी माहिती भरून एकापेक्षा जास्त वेळा अर्ज भरल्यास विद्यार्थ्यांची उमेदवारी रद्द करण्यात येण्याची खबरदारी सूचित करण्यात आलेली आहे.

उमेदवाराने ऑनलाईन अर्जा व्यतिरिक्त सदर अर्जाची स्व-साक्षांकित प्रत बार्टी, पुणे कार्यालयास दि. 15/12/2025 रोजी संध्याकाळी 5.00 वाजेपर्यंत सादर करावी. अर्ज पाठविण्यासाठीचा पत्ता, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, (बार्टी) 28/ क्वीन्स गार्डन, कॅम्प पुणे 411001, अधिक माहितीसाठी 020-26333330/26333339 येथे संपर्क करावा. अर्जाच्या लिफाफ्यावर 'एम.पी.एस.सी वनसेवा 2025 मुलाखतीसाठी आर्थिक सहाय्य' असे नमूद करण्याचे आवाहन बार्टी कार्यालयामार्फत करण्यात आलेले आहे.

स्मृतिशेष शशिकला धाबर्डे यांना आदरांजली

नागपूर : स्मृतिशेष शशिकला घनश्याम धाबर्डे यांचा प्रथम स्मृती दिन 'विष्णूजी की रसोई' येथे झाला. स्मृतिशेष शशी यांच्या प्रतिमेस उपस्थितांनी पुष्प वाहून आदरांजली अर्पण केली, पंचशील-त्रिसरण ग्रहण करून कार्यक्रमाची सुरुवात झाली. आदरांजली कार्यक्रमास प्रा. घनशाम धाबर्डे यांचे नातेवाईक आणि मित्रपरिवार उपस्थित होते. दैनिक बहुजन सौरभचे मुख्य संपादक डॉ. सिद्धार्थ कांबळे, निवासी संपादक प्रा. संध्या राजुरकर, कार्यकारी संपादक विलास गजभिये आणि धम्मसंगोष्ठी, सम्यक संकल्प संघाच्या सभासदांनी शशिकला यांस आदरांजली वाहिली. वर्तमानातील आंबेडकरी चळवळीचे एकमेव वृत्तपत्र म्हणजे दैनिक बहुजन सौरभ! प्रा. धाबर्डे यांचे धम्मकार्य आणि आंबेडकरी चळवळीत असलेले योगदान नेहमीच दिशादर्शक आणि प्रेरणादायी राहिले आहे, अर्थात बहुजन सौरभच्या प्रचार प्रसाराचे कार्य प्रा. धाबर्डे सतत करत असतात.

शशी यांच्या स्मृतीप्रित्यर्थ त्यांनी रु. 25 हजार चे आर्थिक सहाय्य करून ते बहुजन सौरभचे भागधारक बनले. याशिवाय शशी यांच्या स्मृतीप्रित्यर्थ त्यांनी वासु बौद्ध संचालित 'वज्रासन'ला सुद्धा आर्थिक मदत केली. या वज्रासन मधील अनेक मुली स्पर्धा परिक्षेची तयारी करून यशस्वी होत आहेत. कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेत प्रा. धाबर्डे यांची डॉ. प्रेरणा, मुलगा सिद्धार्थ आणि जावई डॉ. महेंद्र कांबळे यांनी योगदान दिले.

संविधान आमचे सुरक्षा कवच : जगजीत सिंग

नागपूर : महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मुलन समिती जिल्हा कार्यकारिणीच्या वतीने संविधान प्रास्ताविका पार्क डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर विधी महाविद्यालय येथे पथनाट्याचे सादरीकरण करण्यात आले. यावेळी संविधानाच्या प्रस्ताविकेचे वाचन जिल्हा अध्यक्ष जगजीत सिंग यांनी केले. समता, स्वातंत्र्य, न्याय, बंधुता यावर आधारित पथ नाट्याचे सादरीकरण करण्यात आले. या अंतर्गत शोषण विरुद्धचा हक्क, धर्म स्वातंत्र्याचा हक्क, सांस्कृतिक, शैक्षणिक हक्क प्रदर्शित करण्यात आले. यावेळी अध्यक्षिय मनोगत व्यक्त करताना भारतीय संविधान हे भारतातील लोकांचे सर्वांगीण सुरक्षा कवच असल्याचे मत जगजित सिंग यांनी व्यक्त केले. पथनाट्याची संकल्पना सांस्कृतिक विभाग जिल्हा कार्यवाह मालती वराडे यांची होती. कार्यक्रमाला जिल्हा कार्याध्यक्ष गौरव आळणे, जिल्हा उपाध्यक्ष सेवकराम राऊत, अशोक पाटील, संजय लाडे, ताराचंद पखीडे, राजाराम सिंह, रवींद्र राऊत, रंजना कोल्हे, सुधा बामनपल्लीवार, संगीता आळणे, निरजा फरकाडे, देवराव झाडे उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे संचालन पश्चिम नागपूर शाखा कार्याध्यक्ष संजय भुरे यांनी केले तर आभार विनोद उलीपवार यांनी मानले.

बार्टीतर्फे शांतीवन चिचोली येथे 28 नोव्हेंबर ते 6 डिसेंबर घेण्यात आलेल्या स्मृतीपर्वाची सांगता

नागपूर : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी), प्रादेशिक कार्यालय नागपूर तर्फे दि. 28 नोव्हेंबर म. ज्योतिबा फुले यांच्या स्मृति दिनापासून ते 6 डिसेंबर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त 'स्मृतिपर्वाचे' आयोजन करण्यात आले होते. या स्मृतिपर्वाचे उद्घाटन दि. 28 नोव्हेंबर रोजी महाराष्ट्र उद्योजकता विकास केंद्र (एमसीईडी), हिंगणा येथे करण्यात आले. तर त्याची सांगता दि. 6 डिसेंबर रोजी शांतीवन चिचोली येथे करण्यात आली.

स्मृतिपर्वाच्या निमित्ताने शांतीवन चिचोली येथे बार्टीच्या संशोधन व प्रशिक्षण योजनांची, तसेच विविध कौशल्य विकास प्रशिक्षणाची माहिती देण्यासाठी स्टॉल लावण्यात आला होता. सुरवातीला भारतीय बौद्ध परिषदेचे विश्वस्त संजय पाटील यांच्या हस्ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि महात्मा फुले यांच्या प्रतिमेला माल्यार्पण करुन अभिवादन करण्यात आले. त्यावेळी बार्टीचे सा. प्रकल्प व्यवस्थापक यांनी स्मृतीपर्वाबद्दल थोडक्यात माहिती दिली. तसेच या दरम्यान घेण्यात आलेल्या कार्यक्रमाचा आढावा घेतला. बार्टीचे तुषार सुर्यवंशी, शीतल गडलींग, सुनीता झाडे, सलमान शेख, नागेश वाहुरवाघ, सरीता महाजन यांनी बार्टीच्या योजनांची माहिती दिली. कौशल्य विकास प्रशिक्षणाबद्दल माहिती दिली, माहिती पत्रक वाटलीत. संविधानाच्या उद्देशीका भेट म्हणून दिल्यात. यावेळी शांतीवनात येणाऱ्या अनुयायांनी स्टॉलवर मोठ्या संख्येनी गर्दी केली.

संताजी यांना बसपाचे अभिवादन

नागपूर : राष्ट्रसंत तुकाराम महाराजांचे समकालीन व त्यांच्या अभंगांचे पुनर्लेखन करणारे संताजी जगनाडे महाराज यांची 400 वी जयंती बसपाच्या 'कही हम भूल न जाये' या राष्ट्रीय अभियानांतर्गत आज संत जगनाडे चौक, नंदनवन येथील संताजींच्या पुतळ्याला बसपाचे माजी प्रदेश प्रभारी कृष्णाजी बेले, प्रदेश महासचिव नागोराव जयकर, प्रदेश सचिव उत्तम शेवडे, जिल्हा प्रभारी हर्षवर्धन डोईफोडे, जिल्हा महासचिव चंद्रशेखर कांबळे, पूर्व नागपूरचे अध्यक्ष संजय इखार, कैलास गायधने यांच्या हस्ते माल्यार्पण करुन अभिवादन करण्यात आले. याप्रसंगी प्रामुख्याने तनुजा गजभिये, चित्रा मेश्राम, नरेंद्र शेंडे, युवा नेते सदानंद जामगडे, विजय डाफडे, हर्षल सातफडे, अभय डोंगरे, सत्यवान मेश्राम, शामराव तिरपुडे, सिद्धार्थ रामटेके आदि प्रमुख पदाधिकारी व कार्यकर्ते प्रामुख्याने उपस्थित होते.

स्कॉलर्स कॉन्व्हेंट फुसेज हायस्कूल 'वार्षिक खेळ स्पर्धा' बक्षीस वितरण

नागपूर : शालेय, खेळ स्पर्धा स्कॉलर्स कॉन्व्हेंट फुसेज हायस्कूल येथे घेण्यात आलेल्या विविध प्रकारच्या खेळामध्ये मुले, मुली यांनी हिरीरीने भाग घेवून उत्तम प्रकारे प्रदर्शन केले. लेमन रेस, 100 मी. दौड़, पोटयाटो रेस, रस्सी खींच, बलुन रेस, खो खो, कबड्डी अशा वेगवेगळ्या कवायती शिस्तबद्ध पद्धतीने मुलांनी प्रदर्शन केले. या खेळ स्पर्धेचे बक्षीस वितरण समारंभ ज्यांनी 1 ला, 2 रा, 3 रा क्रमांक मिळवून बक्षीस मिळविले. ग्रीन हाऊसमध्ये भावेश काटोके, तौहीद अंसारी यानी, 2 रे क्रमांक बक्षीस ब्लु हाउस हम्माद यानी पटकावीले व तिसऱ्या क्रमांकावर रेड हाउस माही दास यांना देण्यात आले व अनेक मुलांनी मेडल व प्रमाणपत्र देवून उत्साह वाढविण्यात आला. बक्षीस वितरण गिट्टीखदान काटोल रोडचे पोलीस इन्सपेक्टर माननीय कैलास देशमाने यांचे हस्ते देण्यात आले. शाळा संचालक भिमराव फुसे यांनी प्रसंगी मुलांना प्रोत्साहन पर मार्गदर्शन केले. या खेळ स्पर्धेचा सराव शाळेतील शिक्षक वृंदानी घेतली कि जेणेकरून मुले उच्च दर्जाचा सराव करून विदर्भ लेवल वर जातील व शाळेचे नाव उज्वल करतील त्याचप्रमाणे देशाचे, शाळेचे मुख्याध्यापक सलमा शेख, मौसमी परतेकी, सना शेख यांनी अत्यंत मेहनत घेवून परेड, ड्रील, लेझीम सादरीकरण केले. प्रसंगी प्रदीप सोमकुवर, राहुल बागडे सामाजिक कार्यकर्ता प्रमोद ठाकूर यांनी कायक्रमाचे उद्घाटन केले. मुलांच्या स्पर्धा आयोजित करण्याकरीता शैला बावीस्कर, दिक्षा आदमने, पल्लवी बोंडे, प्रांजला जगनाडे, रोजीना पठान, श्रद्धा कीन्हेकर, प्रशांत जगनाडे, अनवर अहमद, गिता ढवले, रेनु यादव, मोनीका राजपुत, चांदनी सोनी, निलोफर शेख, साक्षी मारचट्टीवार, चैताली चिमनकर, निलीमा कावळे, अश्विनी चेटूले इत्यादींनी परिश्रम घेतले.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना महापरिनिर्वाणदिनी विविध संस्था संघटनांचे अभिवादन !

जिल्हा वकील संघटना

नागपूर : भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त जिल्हा वकील संघटनेतर्फे नवीन इमारतीमधील तैलचित्रास माल्यार्पण व पुष्प अर्पण करून आदरांजली देण्यात आली. त्यानंतर जवळपास 100 ते 150 वकिलांनी न्यायालय परिसरातून संविधान चौक येथे पायदळ जाऊन डॉ. बाबासाहेबांच्या प्रतिमेस अभिवादन केले.

महाअंनिस नागपूर

नागपूर : भारतीय संविधानाचे शिल्पकार, विश्वरत्न, महामानव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या 69 व्या महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त महाअंनिस तर्फे राज्य कार्यकारिणी सदस्य रामभाऊ डोंगरे व पदाधिकारी यांनी माल्यार्पण करुन अभिवादन केले. त्यानंतर चित्तरंजन चौरे, चंद्रशेखर मेश्राम, मंगला गाणार व वर्षा साहरे यांनी मौन राहून डॉ. बाबासाहेबांना भावपूर्ण आदरांजली अर्पण केली. या प्रसंगी इंजी. गौतम पाटील, शोभा पाटील, प्रा. डॉ. सुनील भगत, देवयानी भगत, प्रा. पुष्पा घोडके, देवानंद बडगे, रेखा पाटील, माधुरी मेश्राम, नंदा भगत, वर्षा टेंभेकर, इंदू उमरे, सुषमा शेवडे, सुमेध शेवडे, चंदा मोटघरे, शारदा मोटघरे, गीता सुरवाडे, विजय सुरवाडे, विजया ठाकरे, वसंता मोहिले, माही मोहिले, डॉ. विकास होले, अरविंद तायडे, अशोक राऊत, प्रणिता थोरात, रमेश ढवळे, हरिश ढवळे, सुनिता ढवळे, प्रा. माणिक लोणारे, अविनाश सुखदेवे, अल्का लाडे, विजय लाडे, सुधिर सोनटक्के, सुधा जनबंधू, शिला डोंगरे, संजय जायसवाल, संजय शहारे, क्षितिज पक्कीड्डे, वासनिक, अरुंद पाटील ई. प्रामुख्याने उपस्थित होते.

बहुजन समाज पार्टी

नागपूर : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त बहुजन समाज पार्टीच्या वतीने संविधान चौकात बसपाचे पृथ्वीराज शेंडे, नागोराव जयकर, उत्तम शेवडे, प्रा. सुनील कोचे व माधव भोंडे, योगेश लांजेवार, सुनंदा नितनवरे यांच्या प्रमुख उपस्थितीत अभिवादन केले.

यावेळी दक्षिण नागपूरातील त्रिशरण चौकातून बसपा नेते उत्तम शेवडे व सहदेव पिल्लेवान यांचे नेतृत्वात संविधान रॅली काढली होती. या रॅलीचा संविधान चौकात समारोप झाला. याप्रसंगी प्रामुख्याने विवेक हाडके, प्रफुल मानके, राजकुमार बोरकर, चंद्रशेखर कांबळे, जितेंद्र घोडेस्वार, संजय जयस्वाल, गौतम पाटील, नरेंद्र वाल्हे, देवेंद्र वाघमारे, उमेश मेश्राम, अभिलेश वाहने, रामकुमार गो, वामन सोमकुवर, सदानंद जामगडे, माया ऊके, सुमंत गणवीर, राजेश नंदेश्वर, भीमराव वैद्य, अंकित थूल, परेश जामगडे, अविनाश बडगे, विजयकुमार डहाट, नरेश वासनिक, अविनाश नारनवरे, संभाजी लोखंडे, विजय वाघमारे, माधुरी शंभरकर, वर्षा वाघमारे, विमल इंगळे, माधुरी मेश्राम, सुषमा गणवीर, शामराव तिरपुडे, अविनाश गेडाम, दिलीप लांडगे, प्रकाश फुले, अनिल मेश्राम, राजेश मेंढे, संगीतबाबू इंगळे, अरविंद तायडे, जगदीश गजभिये, प्रकाश गजभिये, रणजीत सहारे, प्रेम पाटील, किशोर गोसावी, बुद्धिवान सुखदेवे, सुमीत जांभुळकर, संजय डहाट, संघर्ष वानखेडे, तुषार साखरे, आशिष उरकुडे, नितीन वंजारी, बंडू पाटील, बालचंद जगताप, ओमप्रकाश शेवाळे यांचे सहित मोठ्या प्रमाणात पदाधिकारी व कार्यकर्ते सहभागी झाले होते.

संविधान चौक

नागपूर : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या महापरिनिर्वाणदिना निमित्याने संविधान चौक येथे अभिवादन करण्याकरिता अनिल नगरारे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर को-ऑपरेटिव्ह बँकचे अध्यक्ष तसेच संचालक अॅड. मिलिंद गाणार तसेच राहुल मून, मुरली मेश्राम बँकेचे संचालक सर्व यांनी अभिवादन केले. तसेच सामाजिक कार्यकर्ता सुरेश तामगाडगे, सतीश माटे, संजय अंभोरे, संगपाल गाणार, राजेश भाऊ लोखंडे यांनी अभिवादन केले.

बहुजन - रिपब्लिकन एकता मंच

महामानव प.पू. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या 69 व्या महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त बहुजन - रिपब्लिकन एकता मंचतर्फे संविधान चौक स्थित डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या पुतळ्याला बहुजन - रिपब्लिकन एकता मंचच्या संयोजिका अॅड. सुलेखा कुंभारे यांच्या हस्ते माल्यार्पण करून अभिवादन करण्यात आले. यावेळी माजी नगरसेविका वंदना भगत, रजनी लिंगायत, रेखा भावे, बरिएमंचे विदर्भ अध्यक्ष भीमराव फुसे, महासचिव विलास चंदनखेडे, भरत जवादे, जिल्हाध्यक्ष संदीप कांबळे, विजय गोडघाटे, नरेंद्र चव्हाण, नंदा गोडघाटे, जया पानतावणे, रत्नमाला मेश्राम, विशाखा गायकवाड, माया जामगडे आणि इतर पदाधिकारी, कार्यकर्ते उपस्थित होते.

डॉ. आंबेडकर बँक मुख्य कार्यालय लक्ष्मीनगर

नागपूर : भारतीय संविधान निर्माता डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या 69 व्या महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर बँक, मुख्य कार्यालय लक्ष्मी नगर, नागपूर, येथे बँकेचे अध्यक्ष अनिल नगराळे यांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या प्रतिमेस पुष्पहार अर्पण केले. उपाध्यक्ष अरविंद गजभिये, संचालक नागेश बुरबुरे, संचालक मिलिंद गाणार, संचालक राहुल मून, मुख्य कार्यकारी अधिकारी पद्माकर मोगरे, सुनिल वडे, अरविंद हाडके, सुरेश गाणार, भावेश कांबळे, विजय वांद्रे, योगेश वानखेडे, रत्नापाल गेडाम, निखिल सावे, दिनेश डोहाळे, सुरेश गाणार आदी उपस्थित होते.

प्रज्ञा ज्योत बुद्ध विहार

नागपूर : प्रज्ञा ज्योत बुद्ध विहार, भीम चौक जरीपटका येथे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या 69 व्या महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. सर्वात प्रथम आलेल्या सर्व मान्यवरांनी तथागत गौतम बुद्धांच्या व विश्वरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमेला पुष्पवंदन व माल्यार्पण केले. नंतर सामुहिक बुद्ध वंदना घेण्यात आली. त्यानंतर एक भीम गीत सादर करण्यात आले. त्यानंतर संविधान प्रास्ताविकेचे वाचन मिना निकोसे यांनी केले. तसेच त्यांनी मुख्य वक्त्याचा परिचय करून दिला. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी निलकंठ बहादुरे (विहार अध्यक्ष) होते. मुख्य वक्ता डॉ. सविता कांबळे यांना आमंत्रित केले होते. विचार मंचावर विशेष आमंत्रित अॅड. बी. एल. मेश्राम होते. मुख्य वक्ता डॉ. सविता कांबळे यांनी 'संपूर्ण सामाजिक परिवर्तनाची डॉ. बाबासाहेबांची संकल्पना' त्याबद्दल सविस्तर माहिती दिली. सध्या राजकीय पक्ष जो सत्तेवर आहे, तो विविध प्रकारे संविधानिक मुल्यावर हल्ला करून बहुजनांच्या हिताच्या आड येत आहे. त्यामुळे आपण बहुजनांनी एकत्र व संघटितपणे त्याचा प्रतिकार करायला हवा. तथागत बुद्धांनी आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी सांगितलेला धम्म मार्गाने वाटचाल करून आपले हित साधायचे आहे. विशेषतः स्त्रियांनी यात हिरिरीने भाग घ्यावा. आंबेडकरी विचाराचे आपले राजकीय पक्ष विखुरलेले आहेत तर त्या सगळ्यांनी संघटीत होवून नवी राजकीय शक्ती निर्माण करावी आणि राजकीय सत्ता प्राप्त करावी. त्या अनुषंगाने पुढाकार प्रथम आपण स्वतः घ्यावा असे महत्वपूर्ण अभ्यासू विचार त्यांनी सांगितले. अध्यक्षीय भाषणात निलकंठ बहादुरे यांनी आपल्या घरांच्या भिंतीवर लिहून ठेवा डॉ. बाबासाहेब हे वाक्य की आम्ही शासनकर्ती जमात होणार म्हणून. कार्यक्रमाचे संचालन मिलिंद मेश्राम (सचिव) यांनी सुंदररीत्या केले. आभार भगवान निमगडे (कोषाध्यक्ष) यांनी मानले.

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मिशन लष्करीबाग

नागपूर : बहुजन हिताय संघ, नागपूर तर्फे 448 वी धम्मसभा सभा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मिशन लष्करीबाग येथे आयोजित करण्यात आली होती. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या महापरिनिर्वाण दिन निमित्त डॉ. सुनिल भगत, प्रधान सचिव, महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन समिती, नागपूर हे प्रमुख अतिथी म्हणून उपस्थित होते. अध्यक्षपद प्रा. पुष्पा घोडके यांनी भूषवले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी भारतातील वैज्ञानिक दृष्टिकोन, विज्ञानवाद रुजवण्यासाठी संविधानात कलम 25 चा समावेश केला. संतती नियमनाचा 1937 मध्ये गर्भनिरोधकांचा समावेश शासन तर्फे करावा अशी शिफारस तात्कालीन शासनाकडे केली होती. शासनाने शेतीचे राष्ट्रीयीकरण करावे आणि शेतमालाला योग्य भाव, कोठारे उपलब्ध करून द्यावेत. पाण्याच्या नियोजनासाठी राष्ट्रीय मुख्य नद्या एकमेकास जोडाव्या, जेणेकरून पाणी देशभर योग्यप्रमाणात उपलब्ध होईल. STEM एजुकेशन म्हणजे साइंस, टेक्नोलॉजी, इंजीनियरिंग आणि मैथमेटिक्स शिक्षणावर आधारित प्रकल्प राबवावेत जेणेकरून विवेकी समाज तयार होईल. विज्ञान संप्रेषण करून विज्ञान तळगाळात पोहचवण्याचे कौशल्य विकसित करण्यासाठी प्रयत्न केले पाहिजेत, असे प्रतिपादन डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्याबद्दल बोलताना डॉ. सुनिल भगत यांनी केले. प्रा. पुष्पा घोडके यांनी डॉ. बाबासाहेबांनी केलेल्या बहुजनांसाठी घटनात्मक तरतुदी बद्दल उहापोह केला. बौद्धा. देविदास राऊत यांनी महानिर्वाणातील काही प्रसंग कथन केले. बौद्धा. प्रीती हेंद्रे आणि नंदा भगत यांनी धम्म गीत, बी.जी. गजभिये व बौद्धा. शांताराम रंगारी यांनी संचालन केले. देवयानी भगत, शोभा पाटील, माही मोहिले, टेंभेकर, गौतम पाटील, वसंत मोहिले, अविनाश सुखदेवे, शशिकांत हुमणे, डॉ. शंकर खोब्रागडे, भिमराव मेश्राम, सुरेश पानतावने, बि.टी. वाहणे, सी. एम. चव्हाण, बबनराव मोटघरे, बी.बी. कांबळे आणि 100 च्या आसपास मान्यवर मंडळी उपस्थित होती.

ऑरेंज सिटी समाजकार्य महाविद्यालय

नागपूर : सर्वांनी जर संविधानिक मूल्ये व नितीमत्ता आत्मसात करून आपली कर्तव्ये व जबाबदारीचे निष्ठेने इमाने-इतबारे पालन केले तर हीच खऱ्या अर्थाने या युगप्रवर्तक महामानवाला श्रद्धांजली अर्पण होईल असे प्रतिपादन प्राचार्य डॉ. महेंद्रकुमार मेश्राम यांनी केले.

विश्वरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या 69 व्या महापरिनिर्वाण दिनाच्या निमित्ताने ऑरेंज सिटी समाजकार्य महाविद्यालय नागपूर येथे आयोजित कार्यक्रमात ते बोलत होते. क्रांतिसूर्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व स्मृतीशेष डॉ. चंदनसिंह रोटेले यांच्या प्रतिमेला पुष्पहार अर्पण करून व संविधान प्रास्ताविकेच्या सामूहिक वाचनाने झाली. प्राचार्य डॉ. महेंद्रकुमार मेश्राम हे कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी होते. आपल्या अध्यक्षीय भाषणात डॉ. महेंद्रकुमार मेश्राम यांनी विश्वरत्न, क्रांतिसूर्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या जीवनकार्याचा आढावा घेत, डॉ. बाबासाहेबांची ग्रंथसंपदा, राष्ट्र उभारणीत त्यांचे योगदान व त्यासंबंधीची दूरदृष्टी यासारख्या अनेक गोष्टींवर प्रकाश टाकला. महाविद्यालयाच्या आयक्यूएसी समन्वयक प्रा. कल्पना मुकुंदे यांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना श्रद्धांजली अर्पण करताना डॉ. बाबासाहेबांनी वापरलेल्या महत्वपूर्ण वस्तूंचे संग्रह असलेल्या चिचोली येथील स्मारकाचा उल्लेख केला. या मौल्यवान वस्तूंचा ठेवा असलेल्या संग्रहाला निश्चितच सर्वांनी भेट द्यावी असे आवाहन केले. कार्यक्रमाचे संचालन व आभार रासेयो सहसमन्वयक डॉ. सुलोक रघुवंशी यांनी केले. संविधान प्रास्ताविकेचे वाचन डॉ. रचना धडाडे यांनी केले. कार्यक्रमाचे संयोजन रासेयो समन्वयक डॉ. व्यंकटी नागरगोजे यांनी केले.

महाराष्ट्र ऑफिसर्स फोरम

नागपूर : परमपूज्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त महाराष्ट्र ऑफिसर्स फोरमच्या वतिने महाराष्ट्र ऑफिसर्स फोरमचे अध्यक्ष मनोहर चंद्रीकापूरे यांचे हस्ते संविधान चौक येथील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या पुतळ्याला पुष्पहार अर्पण करून अभिवादन करण्यात आले. 'डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा विजय असो, जब तक सुरज चांद रहेगा बाबा तुम्हारा काम रहेगा' अश्या घोषणा देण्यात आल्या. यावेळी भारतीय संविधान प्रास्ताविकेचे सामुहिक वाचन करण्यात आले. संविधान प्रास्ताविकेचे वाचन राज्य सचिव सच्चिदानंद दारूंडे यांनी केले. या प्रसंगी महाराष्ट्र ऑफिसर्स फोरमचे अध्यक्ष मनोहर चंद्रीकापूरे, राज्य सचिव सच्चिदानंद दारूंडे, माजी अतिरिक्त जिल्हाधिकारी मिलिंद बनसोड, डॉ. जयराम खोब्रागडे, राजेंद्र कळमकर, माजी सनदी अधिकारी किशोर गजभिये, माजी शिक्षण संचालक चंद्रमनी बोरकर, डॉ. किशोर सुरडकर, केतन सोनपिपरे, राष्ट्रपाल तेलतुंबडे, दामोदर चालखुरे, वसंत वाळके, सुनील थुलकर, रविंद्र जनबंधु, प्रशांत फुलझेले, नरेश मेश्राम, राजरत्न बनसोड, शिवदास वासे, डॉ. बलदेव रामटेके, सुमेध कांबळे, राहुल परूळकर, डॉ. अशोक ऊरकुडे आदींसह मोठ्या संख्येने अधिकारी उपस्थित होते.

बहुजन सौरभ प्रकाशक, संपादक, मालक, मुद्रक सिध्दार्थ जीवन कांबळे यांनी देश प्रेस पब्लिकेशन, E-30/2, इंडस्ट्रीयल एरिया, सोनेगाव (सीम), हिंगणा, एम.आय.डी.सी., नागपूर - 440016 येथे मुद्रित केले व 9/2, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर-440027, येथे प्रकाशित केले. RNI No. MAHMAR 2020/84035 Printed, Owner by Siddharth Jiwan Kamble, Publisched at 9/2 Swaraj Colony, Behind Medical College, Nagpur 440027, Printed at M/S Desh Publication, E-30/2, Industrial Area, Sonegaon (SEEM), Hingna, MIDC, Nagpur-440016, Editor Siddharth Jiwan Kamble Email: bahujansaurabh@gmail.com Mobile: 9422860648